

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Starobní důchod

Plzeň 2023

Simona GLACOVÁ

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V
PLZNI**

FAKULTA PRÁVNICKÁ

**KATEDRA PRACOVNÍHO PRÁVA A
PRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ**

Studijní program: Právo a právní věda (M6805)

Obor: Právo (6805T003-0)

Vedoucí práce: Mgr. et. Bc. Ilona Kostadinovová

Diplomová práce

Starobní důchod

Simona Glacová

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Simona GLACOVÁ
Osobní číslo:	R18M0093P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Starobní důchod
Zadávací katedra:	Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Teoretický základ sociální politiky, sociálního zabezpečení a vymezení předmětu práva sociálního zabezpečení
3. Systém sociálního zabezpečení, důchodové pojištění
4. Důchodový systém v ČR
5. Starobní důchod
6. Řízení ve věcech důchodového pojištění
7. Doplnkové důchodové systémy, jednotlivé důchodové pilíře, reforma
8. Analýza vnímání důchodového systému společností a návrh možného řešení
9. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální zabezpečení. Praha: Grada 2012
KOLDINSKÁ, TRÖSTER a kol. Právo sociálního zabezpečení, 7. vydání. Praha: C.H. Beck 2018
TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. vydání Praha: C.H. Beck, 2010
GREGOROVÁ, Z. Důchodové systémy. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998
GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005
ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. Právo sociálního zabezpečení. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007
KOSTADINOVÁ, I. Sociální funkce státu (hospodářská a sociální práva) v Státověda, Klíma, K. a kol., Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., Plzeň, 2006 (17. kapitola)
Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 479/2008 Sb., změna zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření
Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Vedoucí diplomové práce: **Bc. et Mgr. Ilona Kostadinová**
Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Datum zadání diplomové práce: **26. března 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jakub Morávek, Ph.D.
vedoucí katedry

"Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Starobní důchod zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury."

Podpis autora práce

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila velké poděkování paní Mgr. et. Bc. Iloně Kostadinovové za pomoc, odborné vedení, cenné rady a připomínky k vypracování mé diplomové práce. Děkuji také mému partnerovi Davidovi a mé rodině, kteří mi byli podporou po celou dobu studia.

Obsah

ÚVOD.....	- 9 -
1. KAPITOLA - TEORETICKÝ ZÁKLAD SOCIÁLNÍ POLITIKY, SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A VYMEZENÍ PŘEDMĚTU PRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	- 11 -
1.1 POJEM SOCIÁLNÍ POLITIKA.....	- 11 -
1.2 POJEM SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ	- 11 -
1.2.1 <i>Formy sociálního zabezpečení.....</i>	<i>- 12 -</i>
1.3 PRÁVO SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	- 13 -
1.3.1 <i>Předmět práva sociálního zabezpečení</i>	<i>- 13 -</i>
2. KAPITOLA - SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ.....	- 14 -
2.1 VYMEZENÍ SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	- 15 -
2.2 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ	- 16 -
2.2.1 <i>Druhy důchodů.....</i>	<i>- 16 -</i>
3. KAPITOLA - DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČR	- 16 -
3.1 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE A JEHO KONCEPCE.....	- 17 -
3.1.1 <i>Vymezení základních principů sociální politiky a důchodového systému ČR.....</i>	<i>- 19 -</i>
3.1.2 <i>Právní úprava důchodového systému v České republice</i>	<i>- 21 -</i>
4. KAPITOLA – STAROBNÍ DŮCHOD	- 22 -
4.1 PODMÍNKY PRO VZNIK NÁROKU NA STAROBNÍ DŮCHOD.....	- 22 -
4.1.1 <i>Potřebná doba účasti na pojištění.....</i>	<i>- 22 -</i>
4.1.2 <i>Důchodový věk</i>	<i>- 25 -</i>
4.2 PŘEDČASNÝ STAROBNÍ DŮCHOD	- 26 -
4.2.1 <i>Valorizace důchodů ve spojitosti s předčasným důchodem - aktuálně</i>	<i>- 27 -</i>
4.3 VÝŠE STAROBNÍHO DŮCHODU	- 28 -
4.3.1 <i>Výše řádného starobního důchodu</i>	<i>- 29 -</i>
4.3.2 <i>Výše předčasného trvale kráceného starobního důchodu.....</i>	<i>- 29 -</i>
4.3.3 <i>Výše odloženého starobního důchodu – tzv. PŘESLUHOVÁNÍ.....</i>	<i>- 30 -</i>
4.3.4 <i>Výpočet důchodu.....</i>	<i>- 31 -</i>
4.4 VÝDĚLEČNÁ ČINNOST V DŮCHODU	- 33 -
4.4.1 <i>Možnost přivýdělku k předčasnému starobnímu důchodu před dosažením důchodového věku</i>	<i>- 34 -</i>
4.5 VALORIZACE DŮCHODŮ	- 34 -
4.6 ZMĚNA VÝŠE DŮCHODU PRO 85LETÉ	- 36 -
4.7 ZMĚNA VÝŠE DŮCHODU PRO 100LETÉ	- 36 -
5. KAPITOLA – ŘÍZENÍ VE VĚCECH DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ	- 36 -
5.1 ŘÍZENÍ VE VĚCECH DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ – PRÁVNÍ ÚPRAVA	- 37 -
5.2 ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ	- 37 -
5.2.1 <i>Podání žádosti o starobní důchod.....</i>	<i>- 38 -</i>
5.3 PŘERUŠENÍ A ZASTAVENÍ ŘÍZENÍ.....	- 41 -
5.4 DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY A PROKAZOVÁNÍ NĚKTERÝCH DOB.....	- 42 -
5.5 ROZHODNUTÍ	- 43 -
5.6 NESOUHLAS S ROZHODNUTÍM A OPRAVNÉ PROSTŘEDKY	- 44 -
5.7 VÝPLATA DÁVKY.....	- 46 -
6. KAPITOLA – DOPLŇKOVÉ DŮCHODOVÉ SYSTÉMY, JEDNOTLIVÉ DŮCHODOVÉ PILÍŘE, REFORMA	- 47 -
6.1 PRVNÍ PILÍŘ (STÁTNÍ SCHÉMA).....	- 47 -
6.2 DRUHÝ JIŽ ZRUŠENÝ PILÍŘ (KOLEKTIVNÍ SCHÉMA).....	- 50 -
6.2.1 <i>Rozhodnutí vlády o ukončení II. pilíře.....</i>	<i>- 51 -</i>

6.2.2 Změny ve III. pilíři	- 52 -
6.3 TŘETÍ PILÍŘ (INDIVIDUÁLNÍ SCHÉMA)	- 52 -
6.3.1 Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem – penzijní připojištění	- 53 -
6.3.2 Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření – doplňkové penzijní spoření. - 55 -	
6.3.3 Investiční životní pojištění	- 59 -
6.3.4 Předdůchod	- 60 -
6.4 REFORMA.....	- 62 -
6.4.1 Garantovaná výše důchodu	- 63 -
6.4.2 Zjednodušení systému	- 65 -
6.4.3 Motivační složka	- 66 -
7. KAPITOLA - ANALÝZA VNÍMÁNÍ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU SPOLEČNOSTÍ A NÁVRH MOŽNÉHO ŘEŠENÍ.....	- 66 -
7.1 FORMA ANALÝZY	- 67 -
7.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO PRŮZKUMU	- 67 -
7.3 SHRNTÍ ANALÝZY	- 80 -
7.4 NÁVRH ŘEŠENÍ	- 82 -
ZÁVĚR	- 83 -
SEZNAM ZKRATEK	- 85 -
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	- 86 -
SEZNAM TABULEK	- 91 -
RESUMÉ	- 97 -
KLÍČOVÁ SLOVA	- 99 -
KEY WORDS	- 99 -

Úvod

Mezi základní lidská práva každého člověka patří také právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří. Toto právo je zakotveno v Listině základních práv a svobod a spadá do skupiny práv sociálního charakteru.

V souvislosti s tímto právem, právem na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, jde ruku v ruce téma starobního důchodu. Starobní důchod je dle mého názoru téma, o kterém by mělo být ještě více slyšet a které má být důležitou součástí života všech občanů, jelikož zajištění každého jedince ve stáří by mělo být důstojné. Proto není téma starobního důchodu lhostejné a každý by tak měl k myšlence svého budoucího zabezpečení na stáří přistupovat zodpovědně, už vůči sobě samému. Aktuální důchodový systém v České republice totiž funguje na bázi průběžného vyplácení důchodů, tzv. průběžný důchodový systém. Znamená to, že dnešní ekonomicky aktivní občané odvádějí sociální pojištění ze své hrubé mzdy a z toho jsou vypláceny dnešní starobní důchody. Sám sobě člověk v této formě na starobní důchod nic nespoří a jeho starobní důchod bude závislý na budoucí pracující generaci občanů. Z tohoto důvodu se domnívám, že tento aktuální systém je do budoucna neudržitelný, zejména proto, že systém není nastaven na čím dál větší demografický vývoj a stát tak bude mít problém zabezpečit občanům hmotné zajištění ve stáří. V souvislosti s tímto by tak mohlo dojít k porušení právní jistoty. Řešení, které by alespoň z části ulevilo aktuálnímu systému je dle mého názoru takové: vzbudit v lidech důležitost tohoto tématu a podporovat u nich zmíněnou odpovědnost vůči svému stáří.

Cílem diplomové práce je seznámit čtenáře s problematikou sociální politiky a sociálního zabezpečení, dále uvést aktuální situaci včetně fungování důchodového systému a v závěru zanalyzovat vnímání důchodového systému společností a v souvislosti s tímto poukázat na možné řešení.

Předkládaná diplomová práce je rozdělena do sedmi kapitol členěných systematicky od teoretického základu sociální politiky a sociálního zabezpečení, jeho vymezení, předmět a formy, přes systém sociálního zabezpečení a vymezení

důchodového pojištění, až po samotné fungování důchodového systému v ČR, právní úpravu a starobní důchod jako takový, doplněn o samostatnou kapitolu řízení ve věcech důchodového pojištění. V předposlední kapitole pojednávám o jednotlivých důchodových pilířích a související reformě. V závěru doplňuji práci i o samotnou analýzu, jak společnost vnímá důchodový systém.

První kapitola se zabývá samotným základem sociální politiky a sociálního zabezpečení, dále vysvětlením a definováním jednotlivých pojmů, forem a předmětu práva sociálního zabezpečení.

Ve druhé kapitole je rozebrán podrobněji základ systému sociálního zabezpečení a důchodového pojištění. Jsou zde zmíněny i jednotlivé druhy současných důchodů.

Ve třetí kapitole je popsán blíže důchodový systém ČR včetně právní úpravy. Jsou zde vymezeny i základní principy na kterých důchodový systém v ČR stojí.

Čtvrtá kapitola je stěžejní. Je zde do detailu popsán starobní důchod včetně zákonných podmínek potřebných pro vznik nároku na něj (důchodový věk, doba účasti na pojištění), výše a výpočet starobního důchodu, valorizace důchodů a také jednotlivé instituty, které jsou v přímé souvislosti se starobním důchodem (předčasný důchod, přesluhování).

Pátá kapitola se věnuje řízení ve věcech důchodového pojištění a je v ní dle zákonné úpravy podrobně popsána celá procesní stránka řízení (zahájení, přerušování, zastavení, dokazování, rozhodnutí, opravné prostředky, výplata dávky).

V předposlední kapitole jsou definovány doplňkové důchodové systémy a jednotlivé důchodové pilíře (I., II. a III.) včetně reformy s důchodem spojené.

Poslední kapitola přináší analýzu, která je zaměřena na společenské vnímání, konkrétně na to, jak společnost a jednotlivé generace vnímají důchodový systém, kapitola je zakončena shrnutím analýzy a návrhem řešení.

1. KAPITOLA - Teoretický základ sociální politiky, sociálního zabezpečení a vymezení předmětu práva sociálního zabezpečení

1.1 Pojem sociální politika

Samotný pojem sociální politika najdeme v každé literatuře definovaný a vymezený odlišně. Je těžké tento pojem definovat jednotně, protože mnoho autorů má na tuto problematiku jiný pohled. „Dá se říci, že v podstatě existuje tolik vymezení a definic sociální politiky, kolik autorů o ní píše.“¹ „Sociální politikou lze rozumět cílevědomou činnost subjektů, která směřuje k vytváření vhodných podmínek pro všestranný rozvoj jedince.“²

1.2 Pojem sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení jako vymezený pojem můžeme na první pohled popsat a vysvětlit docela srozumitelně a jednoznačně, ale stejně tak, jako pojem sociální politika i pojem sociální zabezpečení je vzhledem k různým výkladům a překladům těžko uchopitelný, co se samotné definice týče. Důvodem také je, že pojem sociální zabezpečení pod sebou zahrnuje velké množství jednotlivých odvětví, které jsou s tímto pojmem úzce spjaty a měly by tak být v definici zahrnuty.

„V naší společnosti je však termín sociální zabezpečení termínem obecně přijímaným, a proto ho budeme užívat i nadále, i když jsme si vědomi jeho částečně změněného obsahu. Pojem můžeme vykládat jako soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž účelem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepříznivé následky, které vzniknou jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí, a vytvářet tak příznivé podmínky pro všestranný sociální rozvoj

¹ GREGOROVÁ, Zdeňka. GALVAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně svazek 358. ISBN 80-7239-176-3. s. 15

² GALVAS, Milan. GREGOROVÁ, Zdeňka. Sociální zabezpečení. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. edice učebnic PrF č. 243. ISBN 80-210-2292-2. s. 13

člověka.“³ „Cílem soudobého sociálního zabezpečení je v tom nejobecnějším slova smyslu regulace odpovědnosti občana za svou budoucnost (povinné pojistné systémy) a stanovení míry a forem povinné sociální solidarity mezi občany.“⁴

1.2.1 Formy sociálního zabezpečení

Jak je již zmíněno výše, v životě člověka může nastat událost, která má z ekonomického hlediska tíživý dopad na jeho existenci nebo na existenci někoho z jeho rodiny, a ne vždy zvládne jedinec takovou situaci po ekonomické stránce sám. Proto se moderní pojetí dnešního státu snaží zajišťovat způsoby, díky kterým bude udržováno dostatečné sociální zabezpečení.

„Z hlediska postavení státu a tvorby zdrojů na tyto účely můžeme charakterizovat formy sociálního zabezpečení jako státní, veřejnoprávní a dobrovolné doplňkové připojištění.“⁵ V případě státní formy sociálního zabezpečení „je stát nositelem sociálního zabezpečení, činnost organizuje a systém řídí přímo nebo prostřednictvím svých státních institucí.“⁶ Jako státní instituce, skrze které je sociální zabezpečení řízeno, můžeme zmínit například Českou správu sociálního zabezpečení, jakožto správní úřad České republiky (ČSSZ) nebo pak jednotlivé úřady práce. V tomto případě jsou „příjmy a výdaje sociálního zabezpečení přímo napojeny na státní rozpočet a stát tak organizuje provádění sociálního zabezpečení i institucionálně.“⁷ „Tento systém můžeme také charakterizovat jako povinné státní zabezpečení.“⁸

U další formy sociálního zabezpečení „je stát pouze garantem tzv. veřejnoprávního systému, který stanovuje podmínky a garantuje správné fungování systému, včetně státní záruky za jednotlivá minimální plnění.“⁹

Poslední uvedená forma sociálního zabezpečení je založena na určité

³ GALVAS, Milan. GREGOROVÁ, Zdeňka. Sociální zabezpečení. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. edice učebnic PrF č. 243. ISBN 80-210-2292-2. s. 22

⁴ TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 6.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-473-5. s.6

⁵ ČERNÁ, Jana. TRINNEROVÁ, Dagmar. VACÍK, Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 17

⁶ ČERNÁ, Jana. TRINNEROVÁ, Dagmar. VACÍK, Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 17

⁷ GALVAS, Milan. GREGOROVÁ, Zdeňka. Sociální zabezpečení. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. edice učebnic PrF č. 243. ISBN 80-210-2292-2. s. 23

⁸ ČERNÁ, Jana. TRINNEROVÁ, Dagmar. VACÍK, Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 17

⁹ ČERNÁ, Jana. TRINNEROVÁ, Dagmar. VACÍK, Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 17

dobrovolnosti každého občana. „Zde se působení státu vyčerpává pouze tím, že vytváří právní rámec pro působení jiných subjektů v sociálním zabezpečení a vymezuje pravidla chování těchto subjektů. Zdroje pro financování takových forem jsou vytvářeny zejména příspěvky zúčastněných subjektů, a proto zde můžeme hovořit o dobrovolném doplňkovém pojištění.“¹⁰

1.3 Právo sociálního zabezpečení

Obecně lze říci, že v širším smyslu je právo sociálního zabezpečení soubor právních norem, jež upravují systémy sociální ochrany. Právo sociálního zabezpečení bylo dlouhou dobu součástí práva pracovního, avšak v současné době se mnoho teoretiků shoduje na tom, že jde o samostatné právní odvětví. „Právo sociálního zabezpečení vykazuje své vlastní specifické znaky, které jej odlišují od jiných právních odvětví, a proto můžeme hovořit o relativně samostatném odvětví.“¹¹

V užším smyslu můžeme právo sociálního zabezpečení vykládat jako „soubor právních předpisů, které upravují hmotné zabezpečení, povinnost občanů zabezpečit se pro budoucnost a způsoby přerozdělování mezi lidmi pro krytí jejich státem uznaných sociálních potřeb. Jsou to pravidla pro povinnou i dobrovolnou sociální solidaritu mezi občany.“¹² Toto vymezení je dle mého názoru velmi přesné, avšak dobrovolnou sociální solidaritu bychom měli v občanech ještě více vzbuzovat a podporovat, jelikož z velké části stojí systém hlavně na povinných odvodech občanů.

1.3.1 Předmět práva sociálního zabezpečení

Předmětem práva je obecně chování lidí ve společenských vztazích v daném okruhu zájmu. Tady v oblasti práva sociálního zabezpečení je předmětem především chování lidí ve vztazích, jež „vznikají při sociálním zabezpečení a realizaci sociální

¹⁰ GREGOROVÁ, Zdeňka. GALVAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně svazek 358. ISBN 80-7239-176-3. s. 28

¹¹ GALVAS, Milan. GREGOROVÁ, Zdeňka. Sociální zabezpečení. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. edice učebnic PrF č. 243. ISBN 80-210-2292-2. s. 26

¹² KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

politiky.“¹³ Jako příklad zde můžeme uvést jakékoli vznikající vztahy, které patří do systému sociálního zabezpečení, a tedy vztahy týkající se zabezpečení ve stáří, zabezpečení při ztrátě živitele, zabezpečení pro těhotné ženy, matky, dále také vztahy vznikající při potřebě zabezpečení v nezaměstnanosti či v pracovní neschopnosti. V těchto případech vzniká u osob určitá sociální událost, která podmiňuje nárok na konkrétní zajištění. Za sociální událost můžeme považovat takovou situaci, která dopadá nepříznivě na jednotlivce a ovlivňuje ho v ekonomické sféře do takové míry, že je potřeba jej zabezpečit, aby byla chráněna jeho základní sociální práva. Sociální události, které uznává právo sociálního zabezpečení v České republice jsou například nemoci, úrazy, stáří, invalidita, narození a smrt člověka, nezaměstnanost, zdravotní postižení, ale také i poskytování péče jiné osobě. „Při úpravě těchto vztahů právo sociálního zabezpečení vymezuje okruh oprávněných subjektů, určuje okruh povinných subjektů a vymezuje jejich práva a povinnosti. Právo sociálního zabezpečení zejména vymezuje sociální události, které vyvolávají plnění ze sociálního zabezpečení.“¹⁴

K tomuto rozsáhlému předmětu ještě vytváří a upravuje právní nástroje:

- povinného a dobrovolného pojištění – většinou je podporováno státem
- povinného zaopatření – státní podpora
- sociální pomoci a
- sociálních služeb – regulovaných státem¹⁵

2. KAPITOLA - Systém sociálního zabezpečení, důchodové pojištění

¹³ GREGOROVÁ, Zdeňka. GALVAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně svazek 358. ISBN 80-7239-176-3. s. 32

¹⁴ GREGOROVÁ, Zdeňka. GALVAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně svazek 358. ISBN 80-7239-176-3. s. 33

¹⁵ KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0

Ještě, než si níže rozebereme problematiku důchodového pojištění a starobního důchodu, považuji za důležité, pozastavit se u samotného systému sociálního zabezpečení, do kterého důchodové pojištění spadá a blíže ho pro základní přehled rozebrat.

2.1 Vymezení systému sociálního zabezpečení

Systém sociálního zabezpečení tvoří tři základní subsystémy. Prvním subsystémem je pojištění, které v sobě zahrnuje zdravotní a sociální pojištění. U sociálního pojištění dále rozlišujeme nemocenské pojištění, důchodové pojištění (starobní, invalidní, pozůstalostní) a spolu s pojistným na sociální zabezpečení se vybírá i příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Druhým subsystémem je státní sociální podpora, do které spadají dávky. Posledním subsystémem je sociální pomoc, kterou tvoří dávky hmotné nouze, sociální péče a sociální služby.

Tyto systémy sociálního zabezpečení pak rozlišujeme na základní neboli povinné, doplňkové neboli nepovinné, pojistné a nepojistné. Do povinného pojistného systému řadíme zdravotní pojištění, tuto problematiku upravuje primárně zákon o veřejném zdravotním pojištění, z. č. 48/1997 Sb., v platném znění. Povinné je i sociální pojištění, konkrétně nemocenské, důchodové a také příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, od 1.2.2023 bude nově upraveno zákonem č. 216/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Do dobrovolných pojistných systémů spadá například doplňkové penzijní spoření (z. č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření), komerční životní pojištění nebo také úrazové pojištění. Nepojistné systémy zahrnují především státní sociální podporu (z. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře), sociální pomoc (z. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi) a sociální péči (z. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

Vzhledem k tomu, že je Česká republika od roku 2004 členským státem Evropské unie (EU), považuji za důležité zmínit také vztah českého práva sociálního zabezpečení k právu EU. Nejvýraznějšími právními předpisy, které tuto oblast upravují jsou zejména koordinační nařízení. Konkrétně pak nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 883/2004 a dále prováděcí nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 987/2009. Tyto nařízení podtrhují princip volného pohybu osob a jsou zaměřeny na koordinaci systémů sociálního zabezpečení. „Je nezbytné, aby v rámci této koordinace byla ve Společenství zaručena dotčeným osobám rovnost zacházení

podle různých vnitrostátních právních předpisů.“¹⁶ Nařízení č. 883/2004 ze dne 29. 4. 2009 upravuje starobní a pozůstalostní důchody v hlavě III., kapitola V.

2.2 Důchodové pojištění

Velkou nezastupitelnou roli v systému sociálního zabezpečení hraje důchodové pojištění. Dle mého názoru by se v této oblasti měl každý člověk vzdělat a zorientovat co možná nejdříve, a to z toho důvodu, že starobní důchod jako takový se bude týkat až už teď nebo do budoucna nás všech. V ČR důchodový systém stojí na povinném základním důchodovém pojištění a na doplňkovém penzijním spoření, které nahradilo tehdejší penzijní připojištění. Vedle těchto pak ještě stojí řada doplňkových dobrovolných systémů, které mohou lidé k zajištění své penze využít.

2.2.1 Druhy důchodů

Ze základního důchodového pojištění jsou poskytovány starobní, invalidní – zahrnuje invaliditu prvního, druhého a třetího stupně, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody. Důchod se skládá ze dvou částí, přičemž první je základní výměra, pevně stanovená částka, stejná pro všechny druhy důchodů, bez zřetele na délku doby pojištění a vyměřovacího základu – příjmu. Druhou částí je procentní výměra.

V praxi je možné, že jsou splněny kumulativně podmínky nároku na výplatu více druhů důchodů, například na invalidní i starobní, při takovém souběhu nároků se vyplácí jen jeden z důchodů, a to ten vyšší. Výjimkou z tohoto jsou sirotčí důchody po obou rodičích. Pokud nastane případ, kdy důchod starobní i invalidní dosahují stejné výše, je na pojištěnci, který si zvolí.

3. KAPITOLA - Důchodový systém v ČR

V této kapitole se budu věnovat jednotlivým základním typům důchodového systému a také podrobně důchodovému systému České republiky. Popíši, jak

¹⁶ Srov. odst. (5) Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 883/2004, [online]. [cit. 18.1.2023]. Dostupné online z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372805/883-2004_CS.pdf/6ec1f9d9-fedb-5feb-5baa-85fbdcb26d3

důchodový systém funguje, na jakých principech a dostanu se i k samotným důchodovým dávkám, kde vysvětlím jak a z čeho jsou vypláceny.

3.1 Důchodový systém v České republice a jeho koncepce

V současné době český důchodový systém funguje na dvou pilířích, kdy první z nich je povinný a druhý dobrovolný.

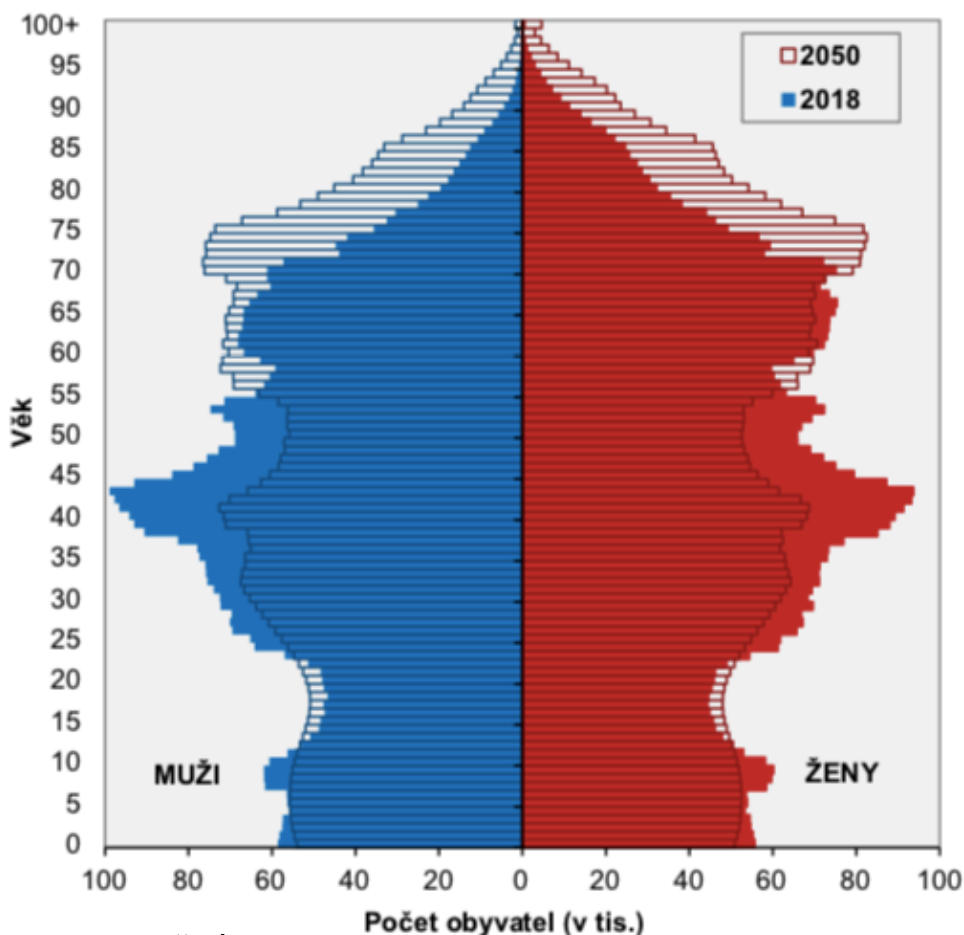
První, povinný pilíř je založen na odvodech, které každý občan musí odvést ze své hrubé mzdy, jde o odvody právě na důchodové pojištění. Tento systém můžeme nazvat také jako průběžný systém vyplácení důchodů (pay-as-you-go), protože dávky na důchod se vyplácí průběžně mezi generacemi. V praxi to znamená, že současně ekonomicky aktivní občané odvádějí ze své hrubé mzdy či zisku odvody na důchodové pojištění do státního rozpočtu, ze kterého jsou dávky vypláceny současným důchodcům. Tento systém důchodového zabezpečení je zajišťován a řízen ze strany státu. Účastníkem tohoto pilíře je každý zaměstnanec nebo osoba samostatně výdělečně činná. Základní povinný pilíř ve formě důchodového pojištění je ze strany státu do určité míry garantován, a to vzhledem k tomu, že není možné důchodce ponechat bez zdroje příjmu, na kterém byli a jsou závislí, ostatně vychází to i z Listiny základních práv a svobod, kde je upraveno, že každý občan má právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří.¹⁷ Systém průběžného financování je však do budoucna neudržitelný a to z důvodu nevyváženosti poměru mezi počtem ekonomicky aktivních občanů a počtem důchodců.

Pro bližší vysvětlení využiji graf ČSÚ.¹⁸ Na tomto grafu – obrázek 1, můžeme vidět srovnání, jak vypadal demografický strom v roce 2018 a jak bude vypadat v roce 2050. V grafu sledujeme tři kategorie obyvatel, a to porodnost, obyvatele produktivního věku a důchodce. Porodnost sledujeme z důvodu, že se bude jednat o budoucí pracující generaci, která by měla zajišťovat příjem do státního rozpočtu, ze kterého by měli čerpat důchod, v té době současní důchodci, a to při užití systému průběžného financování důchodu. Druhou kategorií je současná početná pracující generace, která odejde do důchodu. Poslední kategorie, kterou sledujeme je množství důchodců, tedy občanů nad 65 let.

¹⁷ Srov. ustanovení čl. 30 odst. 1 LZPS

¹⁸ Český statistický úřad

Obr. 1: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku, srovnání 2018 a 2050

Zdroj: ČSÚ

Z grafu je patrné, že byla a bude nižší porodnost, dále současná pracující generace bude již v důchodovém věku a tudíž nám vznikne ještě větší nepoměr mezi počtem ekonomicky aktivních občanů a penzistů.

„V posledních letech se náklady na financování důchodového systému pohybují kolem 400 mld. Kč ročně, což představuje cca třetinu státního rozpočtu.“¹⁹ Seniorů stále přibývá a také se dožívají vyššího věku, jsou v důchodu tedy déle a je tak i nižší úmrtnost (i vlivem dostupné zdravotní péče, léků a systému zdravotnictví). Naopak ekonomicky aktivních, na kterých tento systém stojí je a bude méně, jelikož porodnost nemá rostoucí trend. Zde nastává problematická situace, kterou lze vyřešit primárně důchodovou reformou, protože z důvodu výše uvedeného, je takto fungující systém do budoucna neudržitelný.

Druhý pilíř dnešního důchodového systému je založen na dobrovolnosti účastníků,

¹⁹ KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

můžeme ho nazvat také jako doplňkový pilíř. V tomto případě si účastníci mohou k povinným odvodům založit nějaký typ „spoření“ na svůj důchod. Jedná se o soukromé spoření a je zcela na účastnících zda a jak dlouho si budou spořit na penzi i touto formou.

3.1.1 Vymezení základních principů sociální politiky a důchodového systému ČR

První z hlavních principů, na kterých stojí důchodový systém, je princip povinné účasti. Jak jsem již zmínila výše, tento typ pojištění je pro občany povinný, a to od roku 1948. „Občan se nemůže vyvázat z důchodového pojištění, nemůže například podat žádost o vynětí ze systému a přestat platit pojistné, a to i kdyby měl dostatečné příjmy k zajištění svého stáří.“²⁰

Z tohoto vyplývá i další z principů, konkrétně princip jednotné právní úpravy pro všechny občany, konkrétně pak pro jednotlivé skupiny, které se podílí na odvodech pojištění. Právní úprava dále stanovuje stejné zásady, práva a povinnosti pro všechny občany. Právním předpisem, jež upravuje důchodový systém je z hmotněprávního hlediska zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů a z procesněprávního hlediska je to zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Obligatornost dávek důchodového pojištění je dalším principem, obligatorně totiž vzniká právní nárok na dávku, a to při splnění zákonem stanovených podmínek.

Na tento princip navazuje i princip zajištění soudní ochrany, jelikož ve věcech důchodového pojištění je také dána možnost přezkumu, odvolání popřípadě podání soudní žaloby.

V rámci systému důchodového pojištění platí princip zásluhovosti, ten je však omezen principem solidarity. Solidarita v tomto případě určuje pomyslné hranice, jež redukují zápočet vyšších příjmů. „Příjmová solidarita se v praxi projevuje především ve způsobu stanovení výše důchodu, neboť od určité výše se základ pro

²⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

výpočet důchodu redukuje a nezohledňuje se tak plně.²¹ Znamená to, že v tomto systému fungují pomyslné „nůžky“. Představme si tyto nůžky následovně: pokud má občan celý život vyšší příjem (nůžky jsou plně rozevřené na jedné straně, a to vlivem vysokého příjmu), bude mít v důchodu poměrově nižší dávky-příjem (nůžky jsou totiž vlivem velkého rozevření na straně jedné, poměrově rozevřeny minimálně na straně druhé). Tyto „nůžky“ a solidarita je způsobena tzv. náhradovým poměrem, ten je vypočítán z průměrného důchodu a z průměrné hrubé mzdy, se vzrůstajícími příjmy se pak tento poměr snižuje. Náhradový poměr skupin s nižšími příjmy bývá tak vyšší než náhradový poměr skupin s příjmy vyššími. Touto problematikou principů zásluhovosti a solidarity se zabýval i Ústavní soud, který v roce 2010 ve výsledku zrušil nálezem č. 135/2010 Sb., jako protiústavní § 15 zákona č. 155/1995 Sb. Zmíněné ustanovení totiž „nastavovalo pravidla redukce výdělkového průměru způsobem, který do značné míry omezoval zásadu zásluhovosti a akcentoval spíše zásadu příjmové solidarity, což vedlo k praktické nivelizaci rozdílů mezi výší důchodů osob s vyššími příjmy a výší důchodů osob s příjmy nižšími.“²² V souvislosti s tímto, byl přijat zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Solidaritu si dále můžeme vykládat tak, že „zdroje sociálního zabezpečení jsou tvořeny z plateb vázaných k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu, avšak využívány jsou i pro sociální zajištění těch občanů, kteří je v konkrétním časovém okamžiku nevytvořili.“²³

Lze na základě těchto principů říci, že občané s vyššími příjmy se podílejí na utváření zdrojů potřebných k vyplácení důchodových dávek více než občané s příjmy nižšími. V České republice je konkrétně určeno, kdo a kolik procent má odvádět na důchodové pojištění, platí tak princip stanoveného pojistného. To se určuje z daného vyměřovacího základu, z něhož se pak počítá základ pro výpočet důchodu.

U stanoveného pojistného bych se ráda pozastavila a v souvislosti s tímto vysvětlila financování důchodového systému. Jak jsem již zmínila výše

²¹ KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

²² KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

²³ GALVAS, Milan. GREGOROVÁ, Zdeňka. Sociální zabezpečení. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. edice učebnic PrF č. 243. ISBN 80-210-2292-2. s. 88

důchodový systém je financován z průběžných odvodů na sociální pojištění, které odvádí ekonomicky aktivní občané. Těmi jsou jak zaměstnanci, zaměstnavatelé, tak i osoby samostatně výdělečně činné. Zaměstnavatel odvádí za svého zaměstnance celkem 24,8 procenta z hrubé mzdy a konkrétně 21,5 procenta z tohoto celku tvoří důchodové pojištění. Dále pak odvádí ještě sám zaměstnanec další 6,5 procenta. Osoba samostatně výdělečně činná odvádí z vyměřovacího základu za rozhodné období 29,2 procenta na sociální pojištění, přičemž z toho 28 procent na důchodové pojištění a 1,2 procenta na státní politiku zaměstnanosti. Důchodové pojištění je povinné pro všechny a zároveň se ho může člověk účastnit také „dobrovolně“, což znamená, že například studenti nebo osoby ucházející se o práci, které jsou momentálně na úřadu práce, se mohou dobrovolně účastnit na důchodovém pojištění a je pro ně určená sazba 28 procent z vyměřovacího základu. Důchodové pojištění je tak založeno na pravidelném placení daného pojistného.

Tyto peníze spravuje na základě zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ). Tyto finance, které na pojistném vybere plynou do státního rozpočtu a z něj jsou následně přerozdělovány a vypláceny.

3.1.2 Právní úprava důchodového systému v České republice

K právní úpravě důchodového systému lze říci, že v průběhu posledních šedesáti let docházelo ke značným změnám. Není divu, že tyto změny byly provedeny, jelikož se ekonomická, sociální i demografická situace patrně změnila a bylo tak nutné rychle reagovat a systém přizpůsobit aktuální situaci.

V současné době upravuje problematiku důchodového systému zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, účinný od 1.1.1996. Tato právní úprava reagovala na změny, které se projeví i později v jednotlivých novelách zákona, konkrétně zákon č. 134/1997 a zákon č. 289/1997. Protože je problematika důchodového systému velmi rozsáhlá a není zcela upravena v zákoně o důchodovém pojištění, procesní část upravuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Ke komplexnosti právní úpravy ještě zmíním

zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Jednotlivé zákony ještě doplňují jednotlivé prováděcí předpisy.

4. KAPITOLA – Starobní důchod

4.1 Podmínky pro vznik nároku na starobní důchod

Zákon o důchodovém pojištění upravuje podmínky pro získání nároku na starobní důchod. Dle ustanovení § 28 tohoto zákona musí pojištěnec splňovat potřebnou dobu pojištění a také musí dosáhnout určitého věku, aby měl nárok na starobní důchod. Dle znění § 29 má pojištěnec nárok na starobní důchod, pokud získal dobu pojištění nejméně 35 let a dosáhl důchodového věku po roce 2018. Potřebná doba pojištění, jak můžeme vidět i v ustanovení § 29, se rok od roku zvyšovala až dosáhla 35 let. Důchodový věk se tedy postupně prodlužoval a důvodem tohoto postupu bylo „rozložení nákladů vynakládaných na sociální zabezpečení na delší časové období, než jak stanovil předchozí zákon o sociálním zabezpečení. „Zastropování“ je výsledkem celoevropského trendu, který lze označit za „genderové sjednocování“ , a vnitrostátní politické debaty zakončené způsobem zastropovat na 65 let, ale průběžně sledovat.“²⁴

4.1.1 Potřebná doba účasti na pojištění

Doba pojištění je první podmínkou pro nárok na starobní důchod a přesněji ji upravuje § 29 zákona o důchodovém pojištění. Za dobu pojištění můžeme považovat dobu, za kterou platíme pojištění v České republice a jsme tak účastní příslušného pojištění. Dle ustanovení § 29 má pojištěnec nárok na starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění nejméně 35 let a dosáhl důchodového věku po roce 2018.²⁵ Zde bylo zavedeno postupné zvyšování z původních 25 let na 35

²⁴ KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

²⁵ Srov. ustanovení §29 odst. 1 ZDP

let. Před rokem 2010, byla doba pojištění 25 let, tato doba se dle ustanovení § 29 postupně prodlužuje, konkrétně vždy o jeden rok po roce 2010, a to až na 35 let. Tato doba pojištění se bude týkat osob, které důchodového věku dosáhnou až po roce 2018. Pojištěnec, pokud by nesplnil potřebnou dobu pojištění, má nárok dle § 29 odst.2 na starobní důchod, pokud v daném roce dosáhne věku alespoň o pět let vyššího, než je důchodový věk stanovený dle § 32 pro muže stejného data narození.²⁶ Dále má pojištěnec také nárok na starobní důchod, jestliže dosáhl důchodového věku po roce 2014 a získal alespoň 30 let čisté doby pojištění – čisté se rozumí v tomto případě bez započtení náhradních dob pojištění.²⁷ Nárok na důchod vzniká také pokud pojištěnec dosáhl 65 let a splnil zákonem stanovené podmínky, které jsou určeny pro získání invalidního důchodu.

Zmínila jsem výše tzv. náhradní dobu pojištění. V souvislosti s dobou pojištění spojujeme právě pojmy náhradní doba a vyloučená doba pojištění. Do náhradní doby pojištění spadá např.:

- studium - osoby, které se soustavně připravují na budoucí povolání studiem na střední, vyšší odborné škole nebo vysoké škole v České republice, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let v období před r. 2010,
- vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání po dobu, po kterou jim náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci
- osoby se zdravotním postižením zařazených v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost,
- osoby konající vojenskou službu v ozbrojených silách České republiky, pokud nejde o vojáky z povolání a vojáky v další službě,
- osoby pečující osobně o dítě ve věku do čtyř let,
- osoby pečující osobně o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost) nebo osobu jakéhokoliv věku, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud spolu žijí v domácnosti; podmínka domácnosti se nevyžaduje, jde-li o blízkou osobu,

²⁶ Srov. ustanovení §29 odst. 2 ZDP

²⁷ Srov. ustanovení §29 odst. 3 ZDP

- poživatelé invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně [§ 39 odst. 2 písm. c) zákona č. 155/1995 Sb.] z českého pojištění, a to do dosažení věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod podle § 32; za poživatele invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně se pro účely účasti na pojištění považují též osoby, které nepobírají tento důchod, avšak splňují podmínky nároku na tento důchod a pobírají výsluhový příspěvek nebo příspěvek za službu podle zvláštních zákonů,
- osoby, u nichž po skončení výdělečné činnosti, která zakládala účast na nemocenském pojištění podle zvláštního předpisu, trvá:
 - dočasná pracovní neschopnost, kterou si nepřivodily úmyslně, pokud tato dočasná pracovní neschopnost vznikla v době této výdělečné činnosti nebo v ochranné lhůtě podle zvláštního předpisu,
 - karanténa nařízená podle zvláštního právního předpisu v době této výdělečné činnosti nebo v ochranné lhůtě podle zvláštního právního předpisu,
 - podpůrná doba pro poskytování ošetrovného,
 - podpůrná doba pro poskytování peněžité pomoci v mateřství v období před porodem.
- osoby, kterým je poskytována zvláštní ochrana a pomoc na základě zákona o ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
- osoby pečující o nezletilé nezaopatřené dítě poskytující nezprostředkovanou pěstounskou péči a osoby mající dítě ve svěřenectví.²⁸

Vyloučená doba je doba, kdy pojištěnec nedosahoval takové příjmy, které by se zahrnovaly do vyměřovacího základu a je vymezena v ustanovení § 16 odst. 4 ZDP. Jako příklad lze uvést dobu studia či dobu dočasné pracovní neschopnosti.

²⁸ Srov. ustanovení § 5 odst. 2 ZDP

4.1.2 Důchodový věk

Dosažení určitého **důchodového věku** je pak druhou podmínkou pro nárok na starobní důchod. Důchodový věk je dle mého názoru těžké stanovit obecně pro všechny jednotlivce, jelikož každý člověk má proces stárnutí zcela jiný. Myslím si, že i činnost nebo povolání, které člověk celý život vykonával, je důležitým faktorem a může mít velký vliv na to, jak člověk bude ve stáří fungovat a jakého věku se dožije. Dnešní literatura a zdroje uvádí několik způsobů, jak stanovit věk pro odchod do důchodu. Jedním ze způsobů je provedení výpočtu pravděpodobného věku dožití. „Věk odchodu do důchodu se neodvozuje od věkové hranice, ale od takového věku, kdy je naděje dožití, např. 20 let.“²⁹ Lze tedy říci, že je bráno v úvahu, kolik let člověk stráví v důchodu. U tohoto se v krátkosti pozastavím a v souvislosti s možným řešením budoucího udržení důchodového systému, zdůrazním právě tuto skutečnost – člověk dle spočítané pravděpodobnosti bude trávit v důchodu průměrně 20 let. Těchto 20 let by měl pobírat dávku důchodového pojištění závislou na počtu aktuálně ekonomicky aktivních občanů. Právě o takových skutečnostech by měli být občané informováni, aby si uvědomovali důležitost vlastní odpovědnosti za svůj starobní důchod, jelikož pokud budou spoléhat na takto státem vytvořený systém, nemusí to být tak důstojná důchodová výsluha, jakou by očekávali. Pokud si je již dnes člověk vědom toho, že v důchodu stráví přibližně čtvrtinu svého života, měl by se na tento život jednoduše připravit. Jako další způsob pro určení důchodového věku je „stanovení poměru věkových skupin ve vazbě na ekonomickou aktivitu.“³⁰ V tomto případě se mapují jednotlivé generace a udává se poměr produktivních a postproduktivních obyvatel.

Důchodový věk upravuje § 32 ZDP, který vymezuje důchodový věk podle data narození pojištěnce, následně podle pohlaví a u žen ještě dle počtu vychovaných dětí.

²⁹ GREGOROVÁ, Zdeňka. GALVAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně svazek 358. ISBN 80-7239-176-3. s 137

³⁰ GREGOROVÁ, Zdeňka. GALVAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně svazek 358. ISBN 80-7239-176-3. s 137

Dle tohoto ustanovení rozlišujeme 3 mezníky podle roku narození:

- pojištěnci narozeni před rokem 1936
- pojištěnci narozeni v období let 1936–1971
- pojištěnci narozeni po roce 1971³¹

Pojištěnci narozeni před rokem 1936 mají důchodový věk stanoven následovně:

- a) muži – 60 let
- b) ženy - 53 let, pokud vychovaly alespoň pět dětí,
 - 54 let, pokud vychovaly tři nebo čtyři děti,
 - 55 let, pokud vychovaly dvě děti,
 - 56 let, pokud vychovaly jedno dítě, nebo
 - 57 let, pokud jsou bezdětné.³²

Pojištěncům narozených v období let 1936 až 1971 se důchodový věk stanoví dle přílohy k ZDP. (tabulka č. 1 v příloze) Pro pojištěnce narozené po roce 1971 je stanoven důchodový věk na 65 let. U ženy je to s podmínkou výchovy dítěte tak, že žena tuto podmínku splní, pokud o dítě do jeho zletilosti pečovala alespoň po dobu deseti let, pokud však žena převezme výchovu dítěte až po dosažení jeho osmého roku věku, splní tuto podmínku pouze pokud o něj do jeho zletilosti pečovala.

4.2 Předčasný starobní důchod

Dle zákonného ustanovení § 31 ZDP má pojištěnec nárok na starobní důchod ještě před dosažením důchodového věku, a to, pokud splní kumulativně dvě podmínky: získal-li potřebnou dobu pojištění dle § 29 odst. 1 nebo § 29 odst. 3 písm. a) a pakliže mu do dosažení důchodového věku ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše

- a) 3 roky, pokud jeho důchodový věk je nižší než 63 let,
- b) 5 roků, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let a dosáhl věku alespoň 60 let.³³

³¹ Srov. ustanovení § 32 ZDP

³² Srov. ustanovení § 32 ZDP

³³ Srov. ustanovení § 31 ZDP

4.2.1 Valorizace důchodů ve spojitosti s předčasným důchodem - aktuálně

Standardně se má situace s předčasným důchodem tak, že předčasný důchod krátí výši penze, a naopak čím později jde člověk do důchodu tím je mu přiznána vyšší částka. Za zmínku však stojí aktuální ojedinělá ekonomická situace, která umožňuje lidem, kteří mají jít do starobního důchodu příští nebo přespříští rok, zažádat o penzi už teď, za výhodnějších podmínek. Důvodem je vysoká valorizace důchodů.

Valorizace se v ČR řídí zákonem o důchodovém pojištění, dle tohoto je pravidelně k 1. lednu zvyšován důchod, který se zvyšuje o inflaci, a také o polovinu růstu reálných mezd. Aktuální dvouciferná inflace tak způsobila mimořádnou červnovou a zářijovou valorizaci, díky které bude přiznaný důchod vyšší než ten, který bude přiznaný v příštím roce. Tyto letošní valorizace zvýšily „procentní výměry důchodů o celkem 19,6 %. Naproti tomu tzv. redukční hranice a koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, které jsou zásadní pro výši nově přiznávaných důchodů v roce 2023, vzrostly pouze o 3,6 %. Rozdíl šestnácti procentních bodů je výrazně vyšší, než by byla „penalizace“ za odchod do předčasného důchodu. Ta může činit maximálně 6 % z výpočtového základu, což se odráží ve snížení celého důchodu o přibližně 7 až 8 %.“³⁴

Z těchto důvodů je pro lidi, kteří, jak jsem již zmiňovala výše, mají jít do řádného starobního důchodu příští nebo přespříští rok, zcela jistě výhodnější zažádat si ještě do konce tohoto roku 2022 o předčasný důchod, ideálně bez výplaty, což znamená, že si člověk může zažádat o tento důchod nyní, ale je jen na něm, jestli do tohoto důchodu půjde či nikoliv. Může naopak zůstat ekonomicky aktivní v zaměstnání, jen si tímto krokem zkrátka „zafixuje“ lepší důchod a o uvolnění výplaty si tak může zažádat až dosáhne termínu řádného starobního důchodu. Nebude se ho proto týkat

³⁴ ČESKÁ ZPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, dostupné online z: <https://www.cssz.cz/-/tz-mpsv-pozadat-letos-o-predcasny-duchod-muze-byt-vyhodnejsi-nez-cekat-na-pristi-rok>

ani penalizace za předčasnost důchodu, a navíc mu bude vyplácen ještě vyšší důchod.

Konkrétní příklady si dovolím uvést skrze tabulku z tiskové zprávy ČSSZ.

Pro jasnější představu vyberu tento příklad: Pan A, bude mít nárok na důchod v únoru 2023, v té době bude jeho doba pojištění 46 let a osobní vyměřovací základ 32 000 Kč. Pokud si pan A zažádá ještě letos o předčasný důchod, pak jeho penze v roce 2023 bude 20 765 Kč, ovšem pokud si pan A zažádá až v únoru roku 2023, pak jeho penze bude pouze 19 050 Kč. Rozdíl je v tomto případě 1 715 Kč. O tolik vyšší výplatu může pan A dostávat, pokud stihne o předčasný důchod zažádat ještě letošní rok.

Obr. 2: Porovnání výhodnosti předčasného odchodu do důchodu v průběhu roku 2022 s odchodem do řádného důchodu v roce 2023. Je-li předčasný důchod vyšší než řádný, je buňka zeleně.³⁵

Osobní vyměřovací základ 2022	Předčasně přiznané 2022						Přiznané 2023
	1Q Důchod v roce 2023	2Q Důchod v roce 2023	3Q Důchod v roce 2023	4Q Důchod v roce 2023	5Q Důchod v roce 2023	6Q Důchod v roce 2024	Důchod v roce 2023
20 000 Kč	18 279 Kč	18 086 Kč	17 894 Kč	17 701 Kč	17 445 Kč	17 189 Kč	16 819 Kč
28 000 Kč	19 936 Kč	19 722 Kč	19 506 Kč	19 292 Kč	19 005 Kč	18 719 Kč	18 306 Kč
32 000 Kč	20 765 Kč	20 539 Kč	20 313 Kč	20 087 Kč	19 785 Kč	19 484 Kč	19 050 Kč
40 000 Kč	22 422 Kč	22 173 Kč	21 925 Kč	21 677 Kč	21 345 Kč	21 015 Kč	20 537 Kč
48 000 Kč	24 079 Kč	23 808 Kč	23 538 Kč	23 266 Kč	22 906 Kč	22 545 Kč	22 025 Kč
56 000 Kč	25 737 Kč	25 444 Kč	25 151 Kč	24 856 Kč	24 466 Kč	24 075 Kč	23 512 Kč
60 000 Kč	26 565 Kč	26 261 Kč	25 956 Kč	25 652 Kč	25 246 Kč	24 841 Kč	24 255 Kč
80 000 Kč	30 709 Kč	30 347 Kč	29 987 Kč	29 627 Kč	29 146 Kč	28 667 Kč	27 974 Kč

Zdroj: ČSZZ

4.3 Výše starobního důchodu

³⁵ ČESKÁ ZPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Tisková zpráva ze dne 18.10.2022 ČSZZ, dostupné online z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1427511/TZ_MPSV_předčasně+_důchody_181022_final.pdf/6fd226e5-cf44-d562-3a95-a2f5d70b73c8

4.3.1 Výše řádného starobního důchodu

Výši řádného starobního důchodu upravuje § 33 a § 34 ZDP. Starobní důchod se skládá ze dvou částí, a to ze základní výměry a z procentní výměry. Základní výměra je stejná pro všechny důchody. Procentní výměra se naopak stanovuje individuálně.

Výše základní výměry starobního důchodu je 10 % průměrné měsíční mzdy, dříve, do konce roku 2018 byla tato výměra 9 %. Výši této základní výměry stanovuje již zmíněný zákon o důchodovém pojištění a případné navýšení procentní výměry se uskutečňuje prostřednictvím nařízení vlády.

Procentní výměra je určena procentní sazbou z výpočtového základu, a to dle získané doby pojištění. Tuto složku však jedinec může během života ovlivnit tím, jaké v průběhu života bude mít příjmy, ze kterých se tato složka bude poté vypočítávat. Procentní výměru totiž ovlivňují tyto faktory:

- výpočtový základ,
- procentní sazba,
- doba pojištění.

Procentní výměra je aktuálně stanovena za každý celý rok (365 dní) důchodového pojištění, které jedinec získal během života až do doby nároku na důchod, 1,5 % výpočtového základu.

Podstatný pro výpočet důchodu je osobní vyměřovací základ neboli měsíční průměr všech příjmů dosažených v období do vzniku nároku na důchod. V tomto případě se celková doba zaměstnání – pojištění zaokrouhluje na celé roky dolů, tzn. pokud je doba pojištění například 38 let a 150 dní, bude pro výpočet důchodu zohledněno pouze 38 let, nikoliv i těch 150 dní.

4.3.2 Výše předčasného trvale kráceného starobního důchodu

Výši předčasného trvale kráceného starobního důchodu upravuje ustanovení § 36 ZDP. V tomto případě předčasného důchodu se výše procentní výměry stanovuje tak, že „se snižuje za každých i započatých 90 dnů chybějících ode dne jeho přiznání do dosažení důchodového věku o:

- 0,9 % výpočtového základu za období prvních 360 kalendářních dnů
- 1,2 % výpočtového základu za období od 361. do 720. kalendářního dne

- 1,5 % výpočtového základu za období od 721. dne³⁶

- 1) Znamená to tedy, že pokud odejdeme do důchodu dříve o 360 kalendářních dnů, bude nám snížen výpočtový základ o 3,6 %, protože se započte 4x, za těch 360 dnů, vždy 90 dnů chybějících (tedy 4 x 90 dnů : 100).
- 2) Dále při odchodu do důchodu o 450 dnů dříve se procentní výměra sníží o 4,8 %. Pro výpočet se použije 4 x 90 dnů za prvních 360 dnů a poté 1x sazba 1,2 % za dalších 90 dnů, dohromady tedy 4,8 %.³⁷
- 3) Přičemž ještě pro hranici od 721. kalendářního dne se výpočtový základ snižuje o 1,5 %, takže na příkladu při odchodu do důchodu o 910 dnů dříve, bude snížení celkem 11,4 %, jelikož dnů nad 721 je 189, což je 2 x 90 kalendářních dnů se sazbou 1,5 % (=3,0 %), dále 4 x 90 dnů za prvních 360 dnů se sazbou 0,9 % (=3,6 %) a následně ještě 4x sazba 1,2 % (=4,8 %) za dny v období od 361. do 720. kalendářního dne.

Zákon o důchodovém pojištění však uvádí nejnižší možnou hranici procentní výměry, a to 770 Kč měsíčně, pod tuto hranici nelze snížit výši procentní výměry, konkrétně je tato skutečnost uvedena v § 33 ZDP. Přesné znění: „výše procentní výměry starobního důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně.“³⁸

4.3.3 Výše odloženého starobního důchodu – tzv. PŘESLUHOVÁNÍ

Tzv. přesluhování neboli odložení starobního důchodu upravuje § 34 odst. 2,3 a 4 ZDP. Pokud po vzniku nároku na důchod jedinec zůstane pracovat a nezažádá si o důchod, bude se mu navyšovat důchod o 1,5 % za každých 90 odpracovaných kalendářních dnů.

³⁶ Starobní důchody, MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/starobni-duchody>

³⁷ Příručka budoucího důchodce 2022, Česká správa sociálního zabezpečení, oddělení komunikace, dostupné online z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1045831/2022_Prirucka_budouciho_duchodce_2022.pdf/567e7563-8d83-39cd-0cef-776c4d06c642

³⁸ Srov. ustanovení § 33 ZDP

4.3.4 Výpočet důchodu

Spolu s výpočtem důchodu souvisí následující prvky konstrukce tohoto výpočtu, které je potřeba pro orientaci v problematice zmínit a vysvětlit:

- rozhodné období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu,
- vyměřovací základy,
- všeobecné vyměřovací základy,
- přepočítací koeficient pro úpravu naposledy stanoveného všeobecného vyměřovacího základu,
- koeficienty nárůstu všeobecných vyměřovacích základů,
- osobní vyměřovací základ a
- výpočtový základ.

Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťují hrubé příjmy z výdělečné činnosti, je období před rokem přiznání důchodu.³⁹ Máme konkrétně i zákonnou úpravu tohoto prvku, kdy tento upravuje § 18 ZDP, a tedy: rozhodným obdobím pro stanovení osobního vyměřovacího základu je období, které začíná kalendářním rokem bezprostředně následujícím po roce, v němž pojištěnec dosáhl 18 let věku, a končí kalendářním rokem, který bezprostředně předchází roku přiznání důchodu, pokud se dále nestanoví jinak.⁴⁰ Jde tedy o období počítané po dosažení 18 let věku až po rok, který předchází roku, ve kterém byl důchod přiznán.

Roční vyměřovací základy jsou skutečně dosažené vyměřovací základy (v podstatě „hrubé příjmy“) za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období vynásobené tzv. koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, dle § 16 ZDP.⁴¹

„Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu tvoří základ dynamičnosti nového důchodového systému a slouží k vyjádření reálné hodnoty vyměřovacího základu v době co nejbližší kalendářnímu roku, do něhož spadá

³⁹Srov. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/obecna-informace-k-zakonu-o-duchodovem-pojisteni>

⁴⁰ Srov. § 18 odst. 1 ZDP

⁴¹ Srov. § 16 odst. 2 ZDP

den, od něhož se přiznává důchod, tzv. rok přiznání důchodu.“⁴² Tento koeficient se stanoví jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného přečítacím koeficientem a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ. Tato výše se stanoví skrze prováděcí právní předpis do 30. září následujícího roku, a to ve výši průměrné měsíční mzdy zjištěné Českým statistickým úřadem za kalendářní rok.⁴³

Osobní vyměřovací základ je měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období. Tento průměr se vypočte jako součin koeficientu 30,4167 a podílu úhrnu ročních vyměřovacích základů za rozhodné období a počtu kalendářních dnů připadajících na rozhodné období.⁴⁴ Jedná se tedy o měsíční průměr všech příjmů dosažených v daném rozhodném období.

Výpočtový základ se stanovuje z osobního vyměřovacího základu v určených obdobích, dle § 15 ZDP. Výpočtový základ se zjistí redukcí osobního vyměřovacího základu. První redukční hranice činí 44 % průměrné mzdy. Druhá redukční hranice je stanovena na 4násobek průměrné měsíční mzdy. Do první redukční hranice se částka neredukuje (započítává se plně), zápočet mezi první a druhou redukční hranicí činí 26 %.⁴⁵ Při zjednodušeném výpočtu u první redukční hranice to znamená, že pokud člověk bude mít celý život průměrnou mzdu například dvacet tisíc korun, tak s redukční hranicí 44 % by měl nárok na 8800 Kč důchodu. Těchto 44 % se stanovuje dle průměrné mzdy a dle průměrného důchodu, pokud toto dáme do poměru, budeme mít poměr 2:1, jakožto dva pracující - ekonomicky aktivní občané ku 1 důchodci, tento poměr nazýváme poměr náhradový. První redukční hranice částku jako takovou neredukuje, započítává se plně.

Druhá redukční hranice je stanovena na 4násobek průměrné měsíční mzdy a k částce nad tuto druhou redukční hranici se již nepřihlíží.

Znamená to tedy, že pokud člověk vydělává více peněz, než je 4násobek

⁴² KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

⁴³ Srov. § 17 odst. 1, 2 ZDP

⁴⁴ Srov. § 16 odst. 1 ZDP

⁴⁵ Srov. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/obecna-informace-k-zakonu-o-duchodovem-pojisteni>

průměrné měsíční mzdy, (v roce 2022 je průměrná mzda v ČR 39 858 Kč)⁴⁶, pak se k této částce, která sahá nad druhou redukční hranici, nebude přihlížet a nebude se z ní vypočítávat výše důchodu. Konkrétně tedy, druhá redukční hranice pro rok 2022 dle průměrné mzdy je 159 432 Kč. V tomto případě se již příjem bude redukovat a to 26 % z částky mezi první a druhou redukční hranicí. První redukční hranice by v tomto případě byla 70 150 Kč, druhá redukční hranice, jak již víme je 159 432, rozdíl mezi těmito je 89 282 Kč, kdy tato částka se bude redukovat 26 %. Výsledkem druhé redukční hranice je 23 213 Kč.

Výpočet starobního důchodu pojištěnce bude tedy součtem základní výměry, která je stejná pro všechny jednotlivce a procentní výměry, která je naopak určena individuálně pro každého pojištěnce.

4.4 Výdělečná činnost v důchodu

Situaci, kdy pojištěnec, kterému vznikl nárok na starobní důchod současně vykonává výdělečnou činnost upravuje ustanovení § 34 odst. 2,3 a 4 ZDP. Jsou zde uvedeny 3 možné varianty výkonu výdělečné činnosti při současném pobírání starobního důchodu:

- nepobírá starobní důchod:

Pokud pojištěnec, kterému vznikl nárok na starobní důchod, vykonává výdělečnou činnost a nepobírá tento starobní důchod, zvyšuje se mu výše procentní výměry o 1,5 % výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů této činnosti. Dále dle odst. 2 výše zmíněného ustanovení se doby pracovního volna bez náhrady příjmu, neomluvené nepřítomnosti v práci a také vyloučené doby uvedené v § 16 odst. 4 větě druhé písm. a) ZDP, nepovažují za výkon výdělečné činnosti pro účely zvýšení procentní výměry starobního důchodu. Jedná se zde o tzv. výše zmíněné „přesluhování“.

- pobírá polovinu výše starobního důchodu:

Druhou variantu upravuje § 34 odst. 3 ZDP. Pojištěnci, kterému vznikl

⁴⁶ Český statistický úřad, dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2022>

nárok na starobní důchod, vykonává výdělečnou činnost a pobírá přitom polovinu výše starobního důchodu, se zvyšuje výše procentní výměry starobního důchodu o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů této výdělečné činnosti. Polovinou starobního důchodu se rozumí polovina základní výměry a polovina procentní výměry.

- pobírá celý starobní důchod:

Výše procentní výměry starobního důchodu se na žádost zvyšuje pojištěnci, kterému vznikl nárok na starobní důchod a po vzniku nároku na tento důchod vykonával výdělečnou činnost a pobíral přitom starobní důchod v jeho plné výši, za každých 360 kalendářních dnů této výdělečné činnosti o 0,4 % výpočtového základu. Toto navýšení, jak je uvedeno v § 34 odst. 4, podléhá žádosti adresované ČSSZ, neprobíhá automaticky.

Výplata starobního důchodu není tedy omezena výkonem výdělečné činnosti. Je tedy na pojištěnci, pro jakou variantu se rozhodne.

4.4.1 Možnost přivýdělků k předčasnému starobnímu důchodu před dosažením důchodového věku

Pokud si chce člověk před dosažením důchodového věku přivýdělat, má tu možnost, avšak s určitými limity. Přivýdělek nesmí založit účast na důchodovém pojištění, jinak by musel on i jeho zaměstnavatel nahlásit příslušné OSSZ. Přivýdělkem může být buď činnost na dohodu o provedení práce do 10 000 Kč nebo zaměstnání, která v daném měsíci nedosáhnou rozhodného příjmu 3 500 Kč.⁴⁷

4.5 Valorizace důchodů

Valorizaci obecně lze definovat jako určitý způsob kompenzace dopadu

⁴⁷ Česká správa sociálního zabezpečení, online z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1045831/2022_Prirucka_budouciho_duchodce_2022.pdf/567e7563-8d83-39cd-0cef-776c4d06c642

inflace. Jde tedy o růst výše důchodu. Valorizaci u nás upravuje zákon o důchodovém pojištění, dle kterého je důchod k 1. lednu vždy zvyšován o inflaci – o procentuální růst cen zboží a služeb a o polovinu růstu reálných mezd. Valorizací se zvyšují obě dvě složky starobního důchodu, jak základní, tak procentní výměra. Konkrétní částku zvýšení důchodu určuje vláda prováděcím předpisem, pro tento rok konkrétně nařízení vlády č. 136/2022 Sb., o třetím zvýšení důchodů v roce 2022, stanovuje, že:

- 1) Důchody starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí přiznané před 1. zářím 2022 se zvyšují od splátky důchodu splatné po 31. srpnu 2022 tak, že procentní výměra důchodu se zvyšuje o 5,2 % procentní výměry důchodu, která náleží ke dni, od něhož se procentní výměra zvyšuje.
- 2) Důchody starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí přiznávané období od 1. září 2022 do 31. prosince 2022 se zvyšují ode dne, od něhož je důchod přiznán, tak, že procentní výměra důchodu se zvyšuje o 5,2 % procentní výměry důchodu, která náleží ke dni, od něhož je důchod přiznán, a to po jejím zvýšení podle nařízení vlády č. 35/2022 Sb., o druhém zvýšení důchodů v roce 2022, a před její úpravou podle § 59 zákona o důchodovém pojištění.⁴⁸

Odlišný postup valorizace důchodů se užije, pokud dojde k mimořádně vysoké inflaci, dle zákona alespoň 5 %, procentní výměry vyplácených důchodů se zvýší i mimo běžný termín valorizace, tedy lednový. Podmínkou pro mimořádnou valorizaci je tedy růst cen minimálně o 5 %. Inflace a obecně velký růst cen zboží a služeb za rok 2021 způsobil, že k valorizaci došlo mimo lednové valorizace ještě dvakrát k valorizaci mimořádné. Hranice 5 % byla dosažena v lednu 2022 růstem cen za červenec až leden 2021, první mimořádná valorizace důchodů tak proběhla od června 2022. Základní výměra důchodu zůstala 3 900 Kč (10 % průměrné mzdy) a procentní výměra důchodů se zvýšila o 8,2 %. Druhá mimořádná valorizace byla od září 2022, základní výměra opět zůstala na 3 900 Kč a procentní výměra důchodů se zvýšila o 5,2 %.

⁴⁸ Nařízení vlády č. 136/2022 Sb., o třetím zvýšení důchodů v roce 2022, dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-136>

Standardní valorizace, která probíhá v lednu způsobuje, že jsou valorizovány všechny důchody přiznané do 31.12. předchozího roku, důchody jsou pak dopláceny zpětně o danou výši valorizace. V příloze v tabulce č. 2 je uveden přehled valorizace důchodů v posledních letech.

„Růst úhrnného indexu spotřebitelských cen je při pravidelném zvýšení od ledna zjišťován v období dvanácti měsíců, a to do srpna kalendářního roku přecházejícího roku zvýšení důchodů, při stanovení částky zvýšení důchodů se od 1. 8. 2017 přihlíží nejen k růstu cen za domácnosti celkem, ale současně i k růstu cen za domácnosti důchodců, a použije se výhodnější možnost.“⁴⁹

4.6 Změna výše důchodu pro 85leté

Spolu s přibývajícím věkem seniorů je běžné, že vynakládají větší výdaje na zdravotní pomůcky, léky nebo jiné se stářím spojené výdaje, a proto bylo novelou schváleno, že seniori, kteří se dožijí nebo dožili 85 let věku dostanou automaticky od 1.1. 2019 přidáno 1000 Kč ke starobnímu důchodu.

4.7 Změna výše důchodu pro 100leté

Stejně tak dochází automaticky ke zvýšení důchodu, avšak o 2 000 Kč seniorům, kteří se dožili věku 100 let.

5. KAPITOLA – Řízení ve věcech důchodového pojištění

⁴⁹ MINISTERSTVO PRÁE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění, dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/obecna-informace-k-zakonu-o- Duchodovem-pojisteni>

5.1 Řízení ve věcech důchodového pojištění – právní úprava

Hlavní normou v oblasti důchodového pojištění je zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. (ZOPSZ). Subsidiárně se v řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti postupuje dle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu (SŘ), ve znění pozdějších předpisů, pokud výše zmíněný zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení nestanoví něco jiného. V případě možných přestupků ve věcech pojistného se postupuje dle zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, pokud výše zmíněné zákony nestanoví něco jiného.⁵⁰

5.2 Zahájení řízení

Všechna řízení v oblasti důchodového pojištění spadají pod řízení správní, tudíž se mohou zahajovat jak z moci úřední, tak na návrh:

- 1) ex offo
 - řízení je zahájeno dnem, kdy správní orgán oznámil účastníkovi zahájení řízení, v tomto případě se jedná o zahájení řízení z moci úřední (ex offo).
 - příklad takového řízení je např.: řízení o přeměně invalidního důchodu na starobní.
- 2) dispoziční zásada
 - řízení je také zahájeno dnem, kdy se účastník obrátí na příslušný orgán s písemnou žádostí, jedná se tak o řízení na návrh (dispoziční zásada).
 - příklad tohoto řízení je např.: řízení o přiznání dávky důchodového pojištění
- 3) ex offo nebo dispoziční zásada
 - „Řízení o změně poskytování nebo výše již přiznané dávky důchodového pojištění se zahajuje na základě písemné žádosti nebo také z moci úřední orgánem, který je příslušný k rozhodnutí o této změně. Zahájení řízení o dávku důchodového pojištění brání tomu, aby v téže věci probíhalo jiné

⁵⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, Řízení a rozhodování, dostupné online z: <https://www.cssz.cz/mataska-řízení-a-rozhodování>

řízení (litispendence – překážka zahájeného řízení).“⁵¹

Zahájení řízení a jeho jednotlivé druhy vymezuje ustanovení § 81 odst. 1, 2 a 4 ZOPSZ. Otázku litispence upravuje stejné ustanovení §81 odst. 3 ZOPSZ.

5.2.1 Podání žádosti o starobní důchod

Pokud občan splnil zákonné podmínky nároku na starobní důchod může podat žádost o přiznání tohoto důchodu. Nejdříve může tuto žádost podat nejdříve 4 měsíce před datem, od něhož žádá přiznání důchodu. Pokud žádost podá později nic se nestane, zpětně však lze důchod vyplatit maximálně za pět let, poté zaniká nárok na výplatu jednotlivých dávek. Jak uvádím ve větě výše, je na každém občanovi, zdali svou žádost podá nebo nepodá. Právo na starobní důchod je jeho právem nikoliv povinností. „Pobírání důchodu není povinností, ale výhradním právem občana a je na jeho vůli, kdy uplatní žádost o dávku důchodového pojištění. V případě starobního důchodu pak i určení od kterého data mu má být důchod přiznán.“⁵²

Žádost o důchod se podává osobně u příslušné OSSZ na předepsaných tiskopisech nebo prostřednictvím zmocnění jiné osoby na základě udělené plné moci, tato nemusí být úředně ověřená. Místní příslušnost OSSZ se řídí místem trvalého pobytu občana, v případě cizince pak místem nahlášeným v ČR jako místo hlášeného pobytu nebo například i adresou sídla zaměstnavatele. Zákon také uvádí možnost podání žádosti rodinným příslušníkem. Konkrétně tedy § 82 odst. 2: za občany, kteří vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nemohou sami podávat žádost o dávku důchodového pojištění, mohou s jejich souhlasem a na základě potvrzení lékaře o zdravotním stavu těchto občanů podat tuto žádost jejich rodinní příslušníci.⁵³ Žádost o dávku důchodového pojištění, na niž vznikl

⁵¹ KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

⁵² MOTEJL, Otakar. Důchody Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. c2009. ISBN 978-80-254-4387-3.

⁵³ Srov. ustanovení § 82 odst. 2 ZOPSZ, Zákon č. 582/1991 Sb. Zákon České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-582>

nárok během výkonu trestu odnětí svobody nebo vazby nebo výkonu zabezpečovací detence, sepisuje s občany na předepsaných tiskopisech věznice nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence; věznice nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence předkládají žádost do 8 dnů ode dne sepsání okresní správě sociálního zabezpečení.

Zaměstnavatelé jsou povinni vést potřebné záznamy o skutečnostech, které jsou rozhodné pro nárok na dávky důchodového pojištění, jejich výši i výplatu a předkládat je příslušným orgánům sociálního zabezpečení. Zaměstnavateli je také udělena povinnost ze zákona do 8 dnů ode dne, kdy obdržel výzvu okresní správy sociálního zabezpečení sepisující žádost o dávku důchodového pojištění, sdělit písemně této správě, zda:

- a) provádí z příjmu žadatele o dávku důchodového pojištění srážky na základě nařízeného soudního nebo správního výkonu rozhodnutí, konkursu nebo dohody o srážkách z důchodu uzavřené podle občanského zákoníku, označení toho, kdo toto rozhodnutí vydal, a číslo jednacích tohoto rozhodnutí, a jde-li o srážky na výživné, zda se jedná o běžné nebo dlužné výživné a jaká je jeho výše,
- b) trvá pracovněprávní vztah žadatele o starobní důchod ke dni, od něhož občan žádá o přiznání tohoto důchodu, a na jakou dobu byl tento vztah sjednán, je-li podmínkou výplaty starobního důchodu sjednání pracovněprávního vztahu na dobu určitou,
- c) vyplácí náhradu mzdy, platu nebo odměny nebo snížený plat (sníženou odměnu) v době prvních 14 kalendářních dnů a v období od 1. ledna 2012 do 31. prosince 2013 prvních 21 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény a datum vzniku této neschopnosti nebo datum, od něhož byla nařízena karanténa.⁵⁴

Od 1. 1. 2012 jsou upraveny povinnosti zaměstnavatele při vedení evidence o občanech pro účely důchodového pojištění:

⁵⁴ Srov. ustanovení § 83 odst. 2 ZOPSZ, Zákon č. 582/1991 Sb. Zákon České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-582>

- a) při vedení záznamů o občanech pobírajících dávku důchodového pojištění je zaměstnavatel povinen vést pouze záznam, zda občan pobírá tzv. předčasný starobní důchod, kdo jej vyplácí, datum vzniku nároku na tento důchod, popřípadě číslo rozhodnutí o jeho přiznání,
- b) evidence musí obsahovat údaje také o dobách uvedených v § 16 odst. 4 větě druhé písm. a), d) a e) zákona o důchodovém pojištění, v případech uvedených v § 37 odst. 2 písm. c) zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení a na žádost občana vystavuje za jednotlivé kalendářní roky potvrzení,
- c) evidence, kterou zaměstnavatel vede o občanech pro účely důchodového pojištění, nově musí obsahovat údaj o pohlaví.⁵⁵

Na základě ustanovení § 83 ZOPSZ, má okresní správa sociálního zabezpečení povinnost s účastníkem sepsat žádost o dávku důchodového pojištění (do 31.12.2006 sepisovaly žádosti též organizace, které prováděly nemocenské pojištění svých zaměstnanců)⁵⁶ a nesmí odmítnout sepsání žádosti, a to i přesto, pokud má za to, že občan nesplňuje podmínky stanovené pro nárok na dávku důchodového pojištění nebo není-li žádost občana doložena potřebnými doklady.

Okresní správa sociálního zabezpečení je povinna občana při sepisování žádosti o dávku důchodového pojištění informovat o výši nákladů na výplatu dávky v hotovosti prostřednictvím držitele poštovní licence.

Potřebné doklady při podání žádosti o důchod:

- doklad totožnosti, případně cestovní pas či povolení k pobytu
- doklady o době studia:
 - výuční list;
 - vysvědčení z jednotlivých ročníků a maturitní vysvědčení;
 - výkaz o studiu (index), vysvědčení o státní závěrečné zkoušce, diplom;

⁵⁵ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, Povinnosti zaměstnavatelů při provádění důchodového pojištění, dostupné online z: <https://www.cssz.cz/web/cz/povinnosti-zamestnavatelu-pri-provadeni-duchodoveho-pojisti>

⁵⁶ ČERNÁ, Jana. TRINNEROVÁ, Dagmar. VACÍK, Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 93

- potvrzení školy o délce studia (pro nárok na důchod a jeho výši nemá přímý vliv stupeň dosaženého vzdělání, ale délka doby studia; proto je nutné předložit doklady, z nichž je tato skutečnost patrná)
- doklady o době vojenské služby
 - vojenská knížka,
 - potvrzení Správního archivu Armády České republiky,
- doklady prokazující výchovu dětí nebo péči o děti
 - rodné listy dětí
 - výpisy z matriky narození,
 - jiné doklady o svěřením dítěte do péče, např. rozsudek soudu o osvojení nebo svěřením dítěte do péče
- doklady o dobách pojištění nebo náhradních dobách, např. doba evidence u úřadu práce, doba péče o osobu závislou na péči jiné osoby.⁵⁷

V případě, že účastník nemá tyto dokumenty, postačí k sepsání žádosti doklad totožnosti.

5.3 Přerušování a zastavení řízení

Přerušování a zastavení řízení je vázáno na určité lhůty, které musí účastník dodržet nebo v rámci kterých musí splnit určitou povinnost. Přerušování a zastavení řízení upravuje ustanovení § 83b ZOPSZ.

Řízení může orgán sociálního zabezpečení zastavit, pokud účastník podá žádost o více než jeden měsíc dříve než ve lhůtě pro podání žádosti stanovené. Žádost totiž lze podat nejdříve čtyři měsíce přede dnem, od kterého dotyčný žádá přiznání dávky.

K pouhému přerušování řízení pak dojde, pokud účastník podá žádost, která je podána nejvýše o jeden měsíc dříve než v zákonem stanovené lhůtě (čtyři měsíce přede dnem, od kterého dotyčný žádá přiznání dávky). Orgán vyčkává do doběhnutí lhůty a poté v řízení pokračuje z moci úřední.

⁵⁷ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, Starobní důchod, dostupné online z: <https://www.cssz.cz/starobni-duchod>

Dále lze řízení přerušit, například pokud se občan v řízení o důchod z důchodového pojištění nepodrobil vyšetření zdravotního stavu, do doby, než se občan tomuto vyšetření podrobí. Pokud toto přerušení trvá aspoň 12 měsíců lze řízení také zastavit.

5.4 Důkazní prostředky a prokazování některých dob

V řízení o přiznání starobního důchodu a následně i při stanovení výše a samotném výpočtu jsou nejzásadnější doby pojištění a vyměřovací základy, na kterých přiznání dávky a její následný výpočet stojí. Jsou to nejpodstatnější atributy tohoto řízení o důchodovém pojištění, bez kterých by rozhodnout nešlo.

Samotné důkazní prostředky, které lze v řízení použít jsou upraveny v § 84 ZOPSZ. Jedná se například o záznamy na technických nosičích dat, mikrografické záznamy, tištěné produkty archivačního systému, tištěné nebo i fotografické produkty.

Zákon také v ustanovení § 85 ZOPSZ uvádí, jaké doby se v řízení ve věcech důchodového pojištění prokazují:

- a) doba vojenské služby potvrzením vydaným příslušným vojenským orgánem,
- b) doba odbojové činnosti a polní služby potvrzením vydaným příslušným vojenským orgánem,
- c) doba pobytu v cizině, po kterou žena doprovázela svého manžela, který působil jako zaměstnanec v zahraničí nebo expert v zahraničí, potvrzením zaměstnavatele, který vyslal manžela ženy do zahraničí,
- d) doba výkonu civilní služby potvrzením orgánu státní správy, který vydal povolávací příkaz k nastoupení civilní služby,
- e) doba nezaměstnanosti před 1. lednem 1996 potvrzením orgánu státní správy, který občana vedl jako uchazeče o zaměstnání,
- f) doba studia na středních, vyšších odborných a vysokých školách v cizině rozhodnutím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o tom, že studium na těchto školách je postaveno na roveň studia na středních, vyšších odborných a vysokých školách v České republice,

- g) doba studia na zahraničních vysokých školách, uskutečňovaného na území České republiky, rozhodnutím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o tom, že uvedené studium je pro účely důchodového pojištění postaveno na roveň studia na vysokých školách v České republice,
- h) doba studia ve vysokoškolském studijním programu zahraniční vysoké školy, uskutečňovaném na území České republiky tuzemskou právnickou osobou na základě její dohody s danou zahraniční vysokou školou, rozhodnutím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o tom, že uvedené studium je pro účely důchodového pojištění postaveno na roveň studia na vysokých školách v České republice.

Dále se dle § 85 odst. 2 prokazují také doby uvedené v § 6 odst. 4 písm. a) bodech 11 a 12, a tedy doba péče o dítě nebo péče o osobu blízkou závislou na této péči, a to rozhodnutím okresní správy sociálního zabezpečení o době a rozsahu této péče.

5.5 Rozhodnutí

Po sepsání žádosti a její zaslání na OSSZ je žádost postoupena ústředí ČSSZ, jelikož je v jeho kompetenci o nároku na přiznání důchodu a jeho výše rozhodnout. Ze zákona má tento orgán 90ti denní lhůtu pro vyřízení a rozhodnutí o žádosti.

Rozhodnutí ve věcech důchodového pojištění se vydává písemně. Dle § 68 odst. 1 správního řádu, musí rozhodnutí obsahovat podstatné náležitosti (výrok, odůvodnění, poučení o možnosti podat námitky včetně lhůt). V rozhodnutí je uvedeno, od jakého data je nebo byl důchod přiznán, jaká je jeho výše a součástí rozhodnutí ve formě příloh je také tzv. osobní list důchodového pojištění⁵⁸, ve

⁵⁸ „Občané mohou požádat Českou správu sociálního zabezpečení (Odbor správy údajové základny) o výpis dob pojištění z evidence ČSSZ, konkrétně o zaslání informativního osobního listu důchodového pojištění (dále jen „informativní list“). Tento informativní list obsahuje přehled dob důchodového pojištění, případně náhradních dob pojištění, uložených v evidenci ČSSZ a za dobu od roku 1986 obsahuje i přehled vyměřovacích základů a vyloučených dob, včetně celkového součtu evidované doby a součtu

kterém je uvedeno, jaké doby a výdělky byly pro vypočtení a přiznání důchodu započteny. V případě, že nejsou splněny podmínky pro nárok na důchod, ČSSZ rozhodnutím zamítne žádost, součástí je odůvodnění důvodů zamítnutí.

Rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení ve věcech důchodového pojištění musí obsahovat také poučení o možnosti podat námitky spolu s uvedením lhůty, do které je možné námitky podat, stejně jako uvedením dne, od kterého se lhůta počítá a také, kdo o námitkách rozhoduje a u kterého orgánu se námitky podávají.

Do 30 dnů ode dne oznámení rozhodnutí ČSSZ může oprávněný na základě zákonného ustanovení § 86 odst. 4 ZOPSZ, písemně požádat o změnu data:

- a) přiznání důchodu nebo jeho výplaty; takovou žádost může podat nejvýše dvakrát v případě přiznání téhož důchodu,
- b) uvolnění výplaty starobního důchodu nebo zařízení výplaty starobního důchodu, která nebyla zařízena ode dne přiznání tohoto důchodu; takovou žádost může podat pouze jednou po tomtéž uvolnění nebo zařízení výplaty;

na základě této žádosti vydá orgán sociálního zabezpečení nové rozhodnutí a současně zruší předchozí rozhodnutí.

Spolu s řízením o rozhodnutí obecně souvisí zásada hospodárnosti a rychlosti řízení, stejně tak, jako v jiných řízeních. Správní orgán má rozhodnout, pokud možno bez zbytečných průtahů.

5.6 Nesouhlas s rozhodnutím a opravné prostředky

Námitky upravuje § 88, § 88a a v § 90 ZOPSZ V případě, že účastník nesouhlasí s rozhodnutím ČSSZ, může proti rozhodnutí podat písemné námitky, jakožto řádný opravný prostředek, a to ve lhůtě do 30 dnů ode dne oznámení

náhradních dob. Informativní list dále obsahuje přehled a celkový počet nevidovaných dob, které chybí mezi prvním nárokovým dokladem a posledním nárokovým dokladem evidovaným v ČSSZ, příp. bezprostředně předcházejícím kalendářním rokem před rokem aktuálního vyhotovení IOLDP.“ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, Informativní osobní list důchodového pojištění. Dostupné online z: <https://www.cssz.cz/informativni-osobni-list-duchodoveho-pojisteni>

rozhodnutí účastníkům. Námitky se podávají prostřednictvím jakékoliv okresní správy sociálního zabezpečení nebo přímo k české správě sociálního zabezpečení. Pokud jsou námitky podány prostřednictvím OSSZ, musí ho neprodleně postoupit ČSSZ. Dle § 88 odst. 3 ZOPSZ se námitky podávají orgánu sociálního zabezpečení, který rozhodnutí vydal.

Z podání musí být patrné, které rozhodnutí účastník řízení napadá, v čem spatřuje jeho nezákonnost a čeho se domáhá. ČSSZ přezkoumá rozhodnutí v plném rozsahu, přičemž ho může potvrdit, zrušit nebo změnit. Námitky lze poslat i e-mailovou zprávou, za předpokladu, že je podepsaná uznávaným elektronickým podpisem nebo odeslaná prostřednictvím datové schránky.⁵⁹ Dle § 88 odst. 3 ZOPSZ musí námitky obsahovat stejné náležitosti jako odvolání podané podle § 82 správního řádu. Námitky nemají dle § 88 odst. 5 ZOPSZ odkladný neboli suspenzivní účinek (výjimkou jsou námitky podané proti rozhodnutí vydaným podle § 116 odst. 2 věty druhé, § 118a odst. 1 až 3, § 118b a 118c a § 64 odst. 6 a 7 zákona o důchodovém pojištění). Stejně tak nemají ani devolutivní účinek, tzn. že nepřenáší příslušnost na orgán vyššího stupně, který by měl o námitkách rozhodnout, o námitkách rozhoduje orgán, který rozhodnutí vydal, tedy ČSSZ, avšak v samotném řízení o námitkách nebudou moci rozhodovat osoby, které se účastnily řízení prvotního napadeného rozhodnutí. Konkrétně to upravuje i § 88 odst. 7, který stanovuje, že řízení o námitkách musí být vedeno odděleně od rozhodování orgánu sociálního zabezpečení v prvním stupni; nemohou se na něm podílet ani v něm rozhodovat osoby, které se účastnily řízení o vydání napadeného rozhodnutí. O námitkách rozhoduje ČSSZ ve lhůtách dle správního řádu, a tedy do 60 dnů, dle složitosti případu.

Jelikož je podání námitek považováno jako řádný opravný prostředek ve správním řízení, stává se tento úkon nezbytným předpokladem pro konání řízení před soudem v případě pozdějšího uplatnění správní žaloby. Na základě § 89 odst. 1 soud přezkoumá takové rozhodnutí jen při rozhodování o žalobě proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení o důchodu, nebude rozhodovat o rozhodnutí, které je pouze podkladem pro rozhodnutí o důchodu z důchodového pojištění.

⁵⁹ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Starobní důchod. [online]. [cit. 18.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.cssz.cz/starobni-duchod>

5.7 Výplata dávky

Vyplácení důchodů upravuje konkrétně § 64 a násl. ZDP. V odst. 1 tohoto ustanovení je zakotveno, že příjemcem důchodu je oprávněný nebo jeho zákonný zástupce nebo opatrovník anebo zvláštní příjemce.

Důchody jsou ČSSZ vypláceny dopředu, a to pravidelně v měsíčních intervalech. Jsou dvě varianty výplaty důchodu:

- bezhotovostní převod na účet klienta
 - tato varianta je bezplatná
 - může být použit i účet např.: manžela/manželky, k žádosti však musí být dodán tiskopis: „Žádost o zařazení výplaty důchodu na účet manžela (manželky) v České republice“, musí být podepsána jak účastníkem tak i manželkou/manželem,
 - v případě využití této varianty výplaty důchodu je potřeba k žádosti připojit tiskopis: „Žádost o zařazení výplaty důchodu poukazem na účet v České republice – majitel účtu,“ který bude zároveň potvrzený peněžním ústavem
- hotovostně skrze Českou poštu
 - tato varianta je však zpoplatněná, aktuálně 29 Kč (o tuto částku za službu České pošty se ponížší částka důchodu)

ČSSZ nemůže vyplácet důchod na účet dětí, vnoučat, sourozenců nebo třeba druha/družky. Výplata důchodu na účet jiné osoby než manžela/manželky je možná pouze v případě, že je tato osoba ustanovena opatrovníkem nebo zvláštním příjemcem důchodu oprávněného, popřípadě ještě jeho zákonným zástupcem nebo pokud jde o zastoupení členem domácnosti na základě občanského zákoníku. O ustanovení tohoto zástupce a opatrovníka rozhoduje soud a o ustanovení zvláštního příjemce důchodu rozhoduje obecní úřad.

Rozhodnutí soudu nebo obce je potřeba zaslat na adresu ČSSZ nebo ho přiložit k žádosti o důchod. Bude-li opatrovník, zákonný zástupce, člen domácnosti podle občanského zákoníku nebo zvláštní příjemce žádat o zařazení výplaty důchodu oprávněného na svůj účet je potřeba připojit žádost této osoby o

zařízení výplaty důchodu poukazem na účet, je k tomu zase příslušný tiskopis:
„Žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet v České republice – majitel účtu.“⁶⁰

6. KAPITOLA – Doplnkové důchodové systémy, jednotlivé důchodové pilíře, reforma

Obecně lze říci, že doplňkové důchodové systémy jsou jakousi podporou základního důchodového systému. Oproti systému základního jsou tyto doplňkové systémy založeny na určité dobrovolnosti ze strany účastníků tohoto systému. Z důvodu velkého tlaku, jež je vyvíjen na základní pilíř, jsou tyto doplňkové systémy velmi žádoucí pro efektivnější fungování a udržování ekonomické stability důchodového systému.

Dle mého názoru by se tato nadstavba základního důchodového systému měla do budoucna rozšířit a podpořit, jelikož pod tlakem stojící základní pilíř, nebude sám schopen udržet celý důchodový systém a zajistit tak pro mnoho občanů dostatečný příjem do důchodu. Ostatně už v dnešní době, kdy občanům při odchodu do důchodu klesne jejich příjem, je situace pro některé z nich velmi složitá a jsou tak nuceni vyřizovat k dávkám důchodového pojištění ještě navíc sociální dávky, jako příklad lze uvést příspěvek na bydlení. Tento řetězec pak zatěžuje dávkový systém ještě více. Z tohoto usuzuji, že by měl být kladen větší důraz na přípravu důchodu u každého jednotlivce, a to co možná nejdříve. Systém důchodového pojištění se skládá, respektive skládal ze tří pilířů. Nyní máme již jen základní a doplňkové.

6.1 První pilíř (státní schéma)

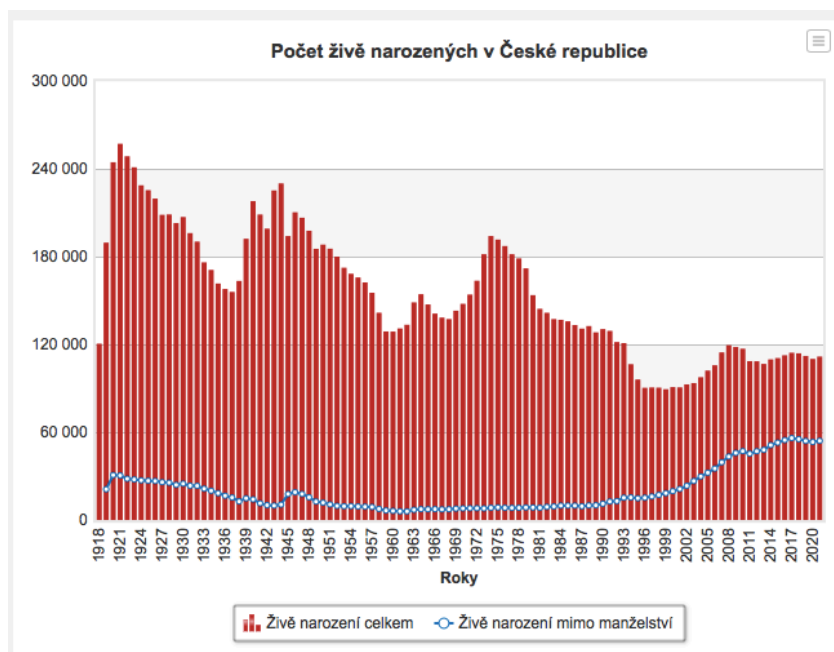
⁶⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Příručka budoucího důchodce. [online]. [cit. 18.12.2022]. Dostupné online z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1045831/2022_Prirucka_budouciho_duchodce_2022.pdf/567e7563-8d83-39cd-0cef-776c4d06c642

Jak jsem již zmínila v třetí kapitole, první pilíř tvoří základnu celého důchodového systému a jeho účast na něm je povinná, státem a zákony stanovená. Stojí na principu průběžného financování důchodu a nazýváme ho proto jako průběžně financovaný systém (PAYGO). Znamená to, že příspěvky na důchody pro dnešní důchodce plynou z odvodů od aktuálně pracujících – ekonomicky aktivních občanů. Tento systém nevyužívá žádný spořicí fond, nefunguje zde ani forma určitého zhodnocení, protože jde o okamžité přerozdělování těchto finančních prostředků.

V tomto směru celý systém stojí na vzájemné solidaritě mezi jednotlivými generacemi, zjednodušeně řečeno, aktuálně pracující občané pracují na důchod současným důchodcům, protože ti pracovali na důchod té předešlé generaci. Jak už jsem zmínila v kapitole třetí, tak i zde znovu zdůrazním slabé stránky tohoto pilíře.

Hlavní slabinou je určitě nerovnováha demografického vývoje, potýkáme se s nízkou porodností, a naopak s delší dobou, jež důchodce stráví v důchodu.

Obr. 3: Počet živě narozených v ČR⁶¹ (V grafu vidíme trend dlouhodobého poklesu porodnosti, který je rizikem pro průběžně financovaný důchodový systém.)

Zdroj: ČSÚ

⁶¹ Český statistický úřad. [online]. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/pocet-zive-narozenyh-v-ceske-republice>

To v praxi znamená: budeme mít na jedné straně hodně důchodců, kteří v důchodu budou žít dlouho, a na straně druhé málo pracujících, kteří by na tento důchod měli vydělávat. Tímto vzniká velký problém ve vyváženosti celého systému. Tento průběžný systém vznikl v době, kdy se důchodci nedoživali tak vysokých věků jako dnes a byla současně i vysoká porodnost, tudíž nebylo třeba vymýšlet jiná řešení nebo varianty. Dostáváme se však do bodu, kdy již dnes velkému procentu důchodců nepostačuje výše jejich důchodů, a to jsme ještě relativně v dobrém bodě, protože silná generace tzv. „Husákových dětí“ stále pracuje a je ekonomicky aktivní. Pro komplexní přehled a lepší pochopení si zde dovoluji pojem „Husákových dětí“ vymezit: „Pojmem „Husákovy děti“ se označuje silná populační vlna, která se zvedla na počátku 70. let. Svého vrcholu dosáhla v roce 1974, kdy se v bývalé České socialistické republice narodilo 194 215 živých dětí, což činilo hrubou míru porodnosti 19,4 ‰. V té době se totiž realizovala propopulační státní politika Komunistické strany Československa, kterou tehdy vedl generální tajemník Gustav Husák. Podpora rodičů měla povahu novomanželských půjček, nového bydlení v panelových domech nebo zvýšených přídavků na děti. Není proto divu, že lidé, kteří se narodili v letech 1973–1976, jsou v současné populaci České republiky nejpočetnější skupinou. Na konci 70. let už začaly socialistickému státu docházet finance. Strana proto podporu rodičům zredukovala a porodnost se opět začala snižovat.“⁶²

V blízkém dohledném horizontu však tato generace půjde do důchodu a dnešní mladá generace je bude muset uživit. V tomto bodě pak nastane problém jak ufinancovat tuhle početnou generaci „Husákových dětí“. „Nyní jsou „Husákovy děti“ na vrcholu pracovní kariéry a patří do věkové skupiny s nejvyšší hrubou mzdou. Až jednou odejdou do starobního důchodu, důchodový systém by se mohl zhroutit. Při zachování stávajících podmínek by totiž pracující mohli mít potíže tak početný zástup seniorů „uživit. S klesající porodností se totiž dlouhodobě snižuje počet pracujících, kteří připadají na počet důchodců.“⁶³

⁶² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online]. [cit. 21.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>

⁶³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online]. [cit. 21.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>

6.2 Druhý již zrušený pilíř (kolektivní schéma)

Protože bylo dříve na každém jedinci zda-li si na důchod spořit bude nebo nebude, chtěl stát zavést nový pilíř důchodového systému a skrze důchodovou reformu ho zrealizovat. K 1.1.2013 byl tento druhý pilíř zákonem č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, uveden do světa. Spolu s tímto pilířem bylo vynaloženo mnoho nákladů na propagaci a kampaň této nové formy spoření, avšak troufnu si teď s odstupem času říci, že zbytečně. Ministerstvo financí tehdy předpokládalo, že do tohoto pilíře vstoupí cca půl milionu účastníků, reálná čísla pak byla něco okolo osmdesáti čtyř tisíc.

Celý tento pilíř stál na tom, že každý měsíc bylo umožněno do něj vložit 3 procenta z toho odvodu, který se strhává do prvního pilíře + navíc ještě musel člověk dát další 2 procenta ze své hrubé mzdy. Dohromady tedy na tento pilíř mělo plynout 5 procent měsíčně, 3 procenta od zaměstnavatele, který je tak jako tak, odvádí za zaměstnance do prvního pilíře a navíc ještě 2 procenta z vlastní hrubé mzdy zaměstnance (proto označení kolektivní schéma).

Další podmínkou bylo, že lze do tohoto pilíře vstoupit maximálně ve věku 35 let. Starší občané se v tomto již nemohli angažovat.

Celý tento druhý pilíř byl fondový a každý si mohl zvolit investiční strategii dle své situace. Nešlo o investici s garantovaným výnosem a jak to u investic chodí, tak s vyšším výnosem bylo pochopitelně spjaté i vyšší riziko.

Tento pilíř můžeme nazvat jako „dobrovolně-nedobrovolný“, přičemž dobrovolný proto, že vstup do tohoto pilíře byl zcela na vůli každého účastníka, ale nedobrovolný z důvodu, že se z něj již nemohl vymanit. Rozhodnutí již nebylo vratné. Dle mého názoru i tato podmínka způsobila, že se mnoho občanů rozhodlo důchodového spoření neúčastnit. U fondů a obecně investování jako takového je samozřejmě horizont a setrvačnost alfou a omegou, ovšem v některých životních situacích může člověk náhle potřebovat finance, a to ať už jsou ve fondech nebo třeba v nemovitostech či jiných aktivech, a měl by proto mít možnost si o svém majetku rozhodnout sám. Chci tím říci, že je pochopitelné a logické, aby u investic člověk nespěchal na horizont a nechal kapitál „vydělat“, ovšem z pohledu občana může být podmínka nemožnosti vystoupení z tohoto systému a výběru svého kapitálu velmi problematická. Přeci jen je to jeho majetek, který si

dobrovolně rozhodl tímto způsobem kumulovat a mělo by mu být tím pádem umožněno s kapitálem nakládat dle potřeby. Druhá stránka věci je pak i ta, že účastník vlivem předčasného výběru investice, například přijde o část kapitálu. To je ovšem riziko, spojené s investicemi a s nedodržením časového horizontu dle rozvržené strategie, které jde právě za účastníkem. Závěrem bych chtěla doplnit, že pokud se účastník dobrovolně rozhodne spořit a zhodnocovat majetek, v tomto případě za účelem spoření na penzi, mělo by mu následně být umožněno s majetkem nakládat. Veškerá investiční rizika jdou však poté za účastníkem.

6.2.1 Rozhodnutí vlády o ukončení II. pilíře

Ministerstvo financí uvádí, že druhý pilíř důchodového systému byl zrušen z důvodu, že do něj plynula velká část finančních prostředků (3 %), a to způsobovalo odliv těchto prostředků z prvního pilíře. Způsobilo by to tak pokles příjmu do státního rozpočtu na výplaty důchodů. V srpnu roku 2015 bylo přijato usnesení, kterým vláda schválila návrh zákona o ukončení důchodového spoření a návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření, následně k 1. 1. 2016 nabyly platnost zákon č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření a zákon č. 377/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření účinnosti. Navrhnout způsob ukončení tohoto pilíře měla za úkol ustavena Odborná komise pro důchodovou reformu pod vedením ministryně práce a sociálních věcí spolu s ministrem financí. Tato komise byla složena z řad odborníků, ekonomů a sociologů, kteří se problematikou důchodového systému zabývali. V první fázi na základě doporučení komise došlo k přijetí zákona, kterým se změnil zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů, který zakázal vstup nových účastníků do systému tohoto II. pilíře. Mělo se takto zabránit odlivu dalších finančních prostředků ze státního rozpočtu, následnému finančnímu vypořádání a administraci se zrušením a ukončením smlouvy o důchodovém spoření spojené.

„Ukončení důchodového spoření se realizuje tak, aby byla plně respektována vlastnická práva účastníků a byly minimalizovány dopady na dotčené subjekty, a to jak administrativní zátěž státní správy a penzijních

společností, tak účastníků systému.

Důchodový fond je souborem majetku, který náleží všem účastníkům a jiným osobám, na které přešlo právo na vyplacení prostředků účastníka. Z těchto důvodů se může účastník při likvidaci důchodových fondů rozhodnout buď o využití možnosti převedení všech jeho prostředků na jím určený účet, případně dodáním prostřednictvím poštovního poukazu, nebo převedení prostředků jako příspěvku na penzijní připojištění, nebo doplňkové penzijní spoření. Pokud účastník nezareaguje na výzvu penzijní společnosti k volbě způsobu vypořádání prostředků, penzijní společnost převede tyto prostředky na určený účet správce pojistného a následně na osobní daňový účet účastníka. Účastník tak bude mít možnost se obrátit na finanční správu ve lhůtách podle daňových předpisů.⁶⁴ K červenci roku 2016 začala likvidace těchto důchodových fondů a po vyplacení veškerých prostředků, buď účastníkům nebo na účet správce pojistného, došlo k zániku celého druhého pilíře důchodového spoření.

6.2.2 Změny ve III. pilíři

Spolu se změnou v právní úpravě a zrušením druhého důchodového pilíře došlo i ke změnám v doplňkovém pilíři – III. pilíř doplňkového penzijního spoření. Zásadní změna přinesla možnost vstupu do tohoto pilíře účastníkům mladším 18 let. Tímto se možnost zapojení do tohoto pilíře otevřela pro všechny zájemce, a to bez omezení věku. Další změnou bylo uvolnění investičních limitů z důvodu možnosti vyššího zhodnocení peněžního kapitálu jednotlivých účastníků. Na produkt doplňkového penzijního spoření, jako na produkt státu, se vztahoval, respektive vztahuje státní příspěvek a také možnost daňového zvýhodnění.

6.3 Třetí pilíř (individuální schéma)

Třetí pilíř je založen na dobrovolnosti účastníka a je tvořen hlavně státem dotovanými produkty jako je:

- penzijní připojištění (do roku 2013),

⁶⁴ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. II. pilíř – Důchodové spoření (ukončení). [online]. [cit. 22.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/ii-pilir-duchodove-sporeni>

- doplňkové penzijní spoření,
- investiční životní pojištění.

„Doplňkové důchodové systémy mají soukromoprávní charakter, neboť základem je smlouva, jejíž obsah, jakož i vztahy mezi účastníky se řídí dohodou smluvních stran. Doplňkové důchodové systémy mají však současně i výrazné veřejnoprávní rysy, neboť smluvní volnost je regulována řadou kogentních ustanovení a vznik a činnost penzijních společností podléhá širokému státnímu dozoru (který se vyznačuje povolovacím a schvalovacím řízením, rozsáhlou informační povinností penzijních společností vůči orgánům státního dozoru a řadou oprávnění vůči penzijním společnostem); aktivity penzijních společností, zejména pokud jde o hospodaření jednotlivých fondů, jsou dále podrobně upraveny jednotlivými zákony. Doplňkové důchodové systémy nemají tedy jednoznačný charakter, a můžeme proto tyto systémy zařadit jak do oblasti práva soukromého, tak částečně též do oblasti práva veřejného, ovšem s tím, že základ je v rovině soukromoprávní. Penzijní připojištění i doplňkové penzijní spoření jsou založeny na občanském – individualistickém principu, tj. na vztahu penzijní společnost – fyzická osoba.“⁶⁵

6.3.1 Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem – penzijní připojištění

Penzijní připojištění a jeho právní úpravu upravuje zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením.

Dle tohoto zákona, konkrétně dle ustanovení § 1 odst. 1 tento zákon upravuje:

- penzijní připojištění se státním příspěvkem u penzijních fondů,
- činnost penzijních fondů,
- státní dozor nad penzijním připojištěním a

⁶⁵ KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0

- změny některých zákonů souvisejících se zavedením penzijního připojištění.

Dále je zde ještě zákonem stanovena podmínka dosažení 18 let věku účastníka, konkrétně pak že: účastníkem může být fyzická osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území České republiky, která uzavře s penzijním fondem písemnou smlouvu o penzijním připojištění.⁶⁶

Penzijní připojištění je stejně jako doplňkové penzijní spoření dotované státem. Státní příspěvky penzijního připojištění upravuje zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem v hlavě sedmé, konkrétně pak § 28, § 29 a § 30 tohoto zákona. Minimální výše příspěvku účastníka je 100 Kč, přičemž k tomuto příspěvku náleží státní příspěvek 50 Kč měsíčně, maximální příspěvek je na účastníkovi, je zde však stanovena hranice, že k příspěvku 500 Kč a více je možno získat státní příspěvek ve výši 150 Kč měsíčně. Účastník si tedy může spořit částkou vyšší než 500 Kč, ale nebude tato zohledněna do výše státního příspěvku, jelikož je právní úpravou daný strop (150 Kč). Níže jsem vložila tabulku ze zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, jelikož jsou zde přesně uvedeny jednotlivé částky příspěvků účastníka a k nim daná výše připadajících státních příspěvků. Pokud by tedy výše měsíčního příspěvku účastníka činila 250 Kč, pak by k této částce náležel státní příspěvek ve výši 90 Kč + 15 Kč (30 % z částky 50 Kč), tedy celkem 105 Kč měsíčně. Zvyšovat státní příspěvky může vláda na základě nařízení.

Obr. 4: Výše státního příspěvku na kalendářní měsíc se stanoví podle měsíční výše příspěvku účastníka placeného na penze stanovené podle příspěvkového penzijního plánu takto:⁶⁷

výše příspěvku účastníka v Kč	výše státního příspěvku v Kč
100 až 199	50 + 40 % z částky nad 100 Kč
200 až 299	90 + 30 % z částky nad 200 Kč
300 až 399	120 + 20 % z částky nad 300 Kč
400 až 499	140 + 10 % z částky nad 400 Kč
500 a více	150 Kč.

⁶⁶ Srov. ustanovení § 2 odst. 1 Zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem

⁶⁷ Srov. ustanovení § 29 odst. 2 Zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem

Zdroj: ZPP

Dávky z penzijního připojištění se vyplácí účastníkům v rámci několika forem:

- penze (starobní, invalidní, výsluhová, pozůstalostní),
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné.

6.3.2 Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření – doplňkové penzijní spoření

Právní úpravu doplňkového penzijního spoření upravuje zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. Tento zákon vznikl z důvodu, že by nestačila pouhá novelizace zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Zákon dle ustanovení § 1 upravuje:

- doplňkové penzijní spoření u penzijní společnosti,
- práva a povinnosti z doplňkového penzijního spoření,
- nároky z doplňkového penzijního spoření,
- poskytování státního příspěvku,
- činnost penzijní společnosti,
- výkon činností souvisejících s činností penzijní společnosti,
- transformaci penzijního fondu,
- výkon dohledu a státního dozoru v oblasti doplňkového penzijního spoření a zároveň navazuje na přímo použitelné předpisy Evropské unie.

U doplňkového penzijního spoření již není stanovena podmínka dosažení věku 18 let. Od roku 2016 lze uzavřít doplňkové penzijní spoření i pro osoby mladší 18 let. U dětí je výhoda, že mohou po splnění podmínek, vybrat třetinu prostředků už v době, kdy dosáhnou věku 18 let a nemusí tak čekat až do důchodového věku. Podmínky jsou:

- spořicí doba trvala nejméně 120 kalendářních měsíců v době, kdy účastník dosáhl 18 let

- za posledních 24 kalendářních měsíců nedošlo k převodu prostředků účastníka k jiné penzijní společnosti⁶⁸

Měsíční příspěvek účastníka nesmí být u doplňkového penzijního spoření nižší než 100 Kč a současně účastník nemůže platit příspěvek účastníka na doplňkové penzijní spoření u více penzijních společností. To je zakotveno i v ustanovení § 9 odst. 1 zákona o doplňkovém penzijním spoření.

Nárok na státní podporu má účastník, pokud je jeho měsíční příspěvek minimálně 300 Kč. Při úložce 300 Kč má účastník nárok na státní podporu ve výši 90 Kč měsíčně. V případě, že účastník vkládá nad 300 do 999 Kč, činí výše měsíčního státního příspěvku částku 90 Kč + 20 % z částky přesahující 300 Kč. Maximální výše státního příspěvku je 230 Kč při měsíční úložce účastníka 1000 a více Kč.

Pro přehled jsem zpracovala tabulku, kde vidíme, jak se státní příspěvek na základě příspěvků účastníka počítá. Dle výpočtu každých dalších 100 Kč měsíčně od účastníka zvyšuje státní příspěvek o 20 Kč. Současně pokud účastník ukládá více jak 1000 Kč měsíčně nemá tato částka vliv na zvýšení státního příspěvku, ten je vždy maximálně 230 Kč.

Obr. č. 5: Výše státního příspěvku k doplňkovému penzijnímu spoření.

Výše příspěvku účastníka	Výše státního příspěvku
Do 299 Kč	0 Kč
300 Kč	90 Kč
350 Kč (90 Kč + 20 % z částky nad 300 Kč - z 50 Kč)	100 Kč
400 Kč (90 Kč + 20 % z částky 100)	110 Kč
500 Kč	130 Kč
600 Kč	150 Kč
700 Kč	170 Kč
800 Kč	190 Kč
900 Kč	210 Kč
1000 Kč	230 Kč
2000 Kč	230 Kč
5000 Kč	230 Kč

⁶⁸ Srov. ustanovení § 25 odst. 4 Zákon o doplňkovém penzijním spoření

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud však účastník ukládá více než 1000 Kč má tato částka vliv na uplatnění daňového zvýhodnění. Pokud chce účastník uplatnit daňovou úlevu musí vkládat minimálně částku vyšší než 1000 Kč, z této částky je úleva 180 Kč, za každou další vloženou 100 Kč měsíčně účastník získá slevu o 180 Kč vyšší, tzn. při příspěvku účastníka 1200 Kč bude úleva 360 Kč. Maximální výše daňové úlevy činí 3 600 Kč, a to z měsíčního příspěvku účastníka v částce 3000 Kč. Účastník si může snížit základ daně až o 24 000 Kč za rok, přičemž musí na svůj účet ať už penzijního připojištění nebo doplňkového spoření vložit částku 36 000 Kč ročně, což vychází na 3000 Kč měsíčně. Maximální úspora pro účastníka při sazbě daně 15 % je pak 3 600 Kč za rok (15 % z 24 000 Kč).

Pokud by účastník vkládal částku nižší než 3000 Kč měsíčně a chtěl by uplatnit maximální možné daňové zvýhodnění, musel by chybějící částku do 36 000 Kč doplatit jednorázově, a to nejpozději do konce kalendářního roku, tedy do 31.12. daného roku. V tento poslední den musí být částka připsána na účet penzijní společnosti.

Pro celkový přehled jsem vytvořila tabulku, která přesně ukazuje a názorně vypočítává jednotlivé příspěvky a následné daňové výhody. V levé polovině tabulky je zaznamenána výše příspěvku účastníka spolu se státním příspěvkem, které mu k danému příspěvku náleží. V pravé polovině tabulky je pak zaznamenána sleva na dani z příjmu, která náleží účastníkovi, pokud vkládá měsíční úložku vyšší než 1000 Kč měsíčně a následně v posledním pravém sloupci jsem sečetla všechna možná zvýhodnění, kterých účastník může dosáhnout (jak zvýhodnění ve formě státního příspěvku, tak ve formě případné slevy na dani).

Obr. č. 6: Přehled příspěvků a daňového zvýhodnění DPS

Výše příspěvku účastníka	Výše státního příspěvku	Roční sleva na dani z příjmu	Celkové roční zvýhodnění (státní příspěvek + sleva na dani)
Do 299 Kč	0 Kč	0 Kč	0 Kč
300 Kč	90 Kč	0 Kč	1080 Kč (jen státní příspěvek 90 Kč x 12 měsíců)
350 Kč	100 Kč	0 Kč	1200 Kč (jen státní příspěvek 100 Kč x 12 měsíců)
400 Kč	110 Kč	0 Kč	1320 Kč (jen státní příspěvek x 12 měsíců)
500 Kč	130 Kč	0 Kč	1560 Kč (jen státní příspěvek x 12 měsíců)
600 Kč	150 Kč	0 Kč	1800 Kč (jen státní příspěvek x 12 měsíců)
700 Kč	170 Kč	0 Kč	2040 Kč (jen státní příspěvek x 12 měsíců)
800 Kč	190 Kč	0 Kč	2280 Kč (jen státní příspěvek x 12 měsíců)
900 Kč	210 Kč	0 Kč	2520 Kč (jen státní příspěvek x 12 měsíců)
1000 Kč	230 Kč	0 Kč	2760 Kč (jen státní příspěvek x 12 měsíců)
1100 Kč	230 Kč	180 Kč	2940 Kč (státní příspěvek 230 Kč x 12 + 180 Kč sleva na dani)
1200 Kč	230 Kč	360 Kč	3120 Kč (státní příspěvek 230 Kč x 12 + sleva na dani 360)
2000 Kč	230 Kč	1800 Kč	4560 Kč (státní příspěvek 230 Kč x 12 + sleva na dani 1800)
3000 Kč	230 Kč	3600 Kč	6360 Kč (státní příspěvek 230 Kč x 12 + sleva na dani 3600)

Zdroj: vlastní zpracování

6.3.2.1 Penzijní připojištění x důchodové penzijní spoření

Dříve III. pilíř představovalo hlavně penzijní připojištění, které využívalo transformované fondy, které neumožňovaly a neumožňují zhodnocení do takové míry jako právě nové účastnické fondy doplňkového penzijního spoření. Třetí pilíř nám tedy tvoří jak transformované, tak účastnické fondy, přičemž do starých transformovaných fondů již nelze vstoupit, ale stávající smlouvy účastníků zůstaly zachovány a běží. K této změně došlo v roce 2013, kdy do transformovaných fondů již nešlo vstoupit a byly zavedeny fondy účastnické, ty umožňují sjednání tzv. doplňkového penzijního spoření (DPS). Hlavní rozdíl je ten, že u starého penzijního připojištění musely penzijní společnosti garantovat nezáporný výnos, to u nového doplňkového penzijního spoření již neexistuje.

Na základě mé dvouleté praxe v oboru financí jsem se setkávala s touto problematikou velmi často, a proto bych v této práci ráda podkryla pohled a

vnímání občanů na toto téma. Na jedné straně lidem vyhovovalo, že jejich investice nepůjde do „záporu“ a oni tak nebudou jak se říká v „mínusu“. Mnoho lidí ještě z tohoto důvodu „garantovaného výnosu“ dodnes lpí na starých smlouvách penzijního připojištění. Ovšem druhá strana věci je ta, že staré smlouvy měly sjednáno například maximální zhodnocení 2 % a účastník vyšší zhodnocení bohužel neměl. Problém v tuto chvíli nastává zde:

- pokud bychom brali průměrnou roční výši inflace za rok 2021 bavíme se o 3,8 %, při situaci, kdy má člověk starý produkt penzijního připojištění s garancí výnosu 2 %, se dostáváme do bodu, kdy tento produkt nepokryje ani míru inflace, a tudíž se stává tratný a prodělečný. Otázkou je pak to, pokud by inflace byla vyšší než zhodnocení několik let, vyplatilo by se zůstat ve starém nevýdělečném produktu za cenu garantovaného zhodnocení – nebo také jinak řečeno „garantované ztráty“?

S tímto jsem se setkávala velmi často, kdy lidé argumentují garancí výnosu, ale bohužel si to nespočítají v souvislosti s aktuální situací na trhu. Proto jsem lidem navrhovala řešení v rámci převodu ze starého produktu penzijního připojištění do novějšího produktu doplňkového penzijního spoření, V novém produktu sice již není garance výnosu, ale stejně tak je účastníkům umožněno zvolit si strategii dle horizontu, očekávaného výnosu a míry rizikovosti s možností vyššího zhodnocení kapitálu než to, které měli v rámci staré smlouvy.

6.3.3 Investiční životní pojištění

Do třetího pilíře spadá i investiční životní pojištění. Tento produkt spravují životní pojišťovny. V rámci životního pojištění nedochází ze strany státu k žádným měsíčním ani ročním příspěvkům pro účastníka. Tento produkt je státem zvýhodněn jen v rámci daňového zvýhodnění, a to do výše 24 000 Kč. Důležité je, aby měl člověk v životním pojištění nějakou investiční složku na klasické životní pojištění bez investiční složky se toto daňové zvýhodnění nevztahuje.

Aby si účastník mohl odečíst maximální možnou výši daňového zvýhodnění (24 000 Kč) musí si na soukromé životní pojištění platit roční pojistné ve výši 24 000 Kč, tedy min. 2000 Kč měsíčně.

Od základu daně za zdaňovací období lze odečíst poplatníkem zaplacené pojistné spolu se splněním následujících podmínek:

1. pojistník, tj.osoba, která uzavřela pojistnou smlouvu, je shodný s pojištěnou osobou,
2. výplata pojistného plnění je ve smlouvě sjednána až po 60 měsících od uzavření smlouvy a současně nejdříve v kalendářním roce, v jehož průběhu dosáhne poplatník věku 60 let a že podle podmínek pojistné smlouvy není umožněna výplata jiného příjmu, který není pojistným plněním a nezakládá zánik pojistné smlouvy,
3. pojistná smlouva pro případ dožití s pojistnou dobou od 5 do 15 let včetně má pevně sjednanou pojistnou částku min. 40 000 Kč,
4. pojistná smlouva pro případ dožití s pojistnou dobou nad 15 let má sjednanou pojistnou částku alespoň na 70 000 Kč,
5. u důchodového pojištění se za sjednanou pojistnou částku považuje odpovídající jednorázové plnění při dožití.⁶⁹

Důležitou podmínkou pro uplatnění daňového zvýhodnění ať už u penzijního připojištění, doplňkového penzijního spoření nebo investičního životního pojištění je držet peněžní prostředky v produktu až do věku 60 let účastníka. Pokud by tuto podmínku účastník porušil, musel by zpětně všechna uplatněná daňová zvýhodnění vrátit a dodanit.

U všech těchto produktů může zaměstnavatel přispívat zaměstnanci (účastníkovi) a má za to od státu také možnost daňového zvýhodnění až do výše 50 000 Kč.

6.3.4 Předdůchod

Tzv. institut předdůchodu můžeme chápat jako určité období, které má překlenout dobu, která chybí do vzniku řádného starobního důchodu, který je vyplácen státem. Současně má předdůchod sloužit k tomu, aby člověk nemusel čerpat předčasný starobní důchod, který by způsobil finanční krácení výše řádného důchodu.

Tuto formu předdůchodu je možné využít od roku 2013. Je to produkt

⁶⁹ Srov. ustanovení § 15 odst. 6 Zákona o daních z příjmů (Z. č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů)

doplňkového penzijního spoření, který byl zaveden zákonem č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. V praxi docházelo k tomu, že člověk ještě před dosažením potřebného důchodového věku přišel o zaměstnání, nemohl již najít uplatnění v jiném a musel tak jít do předčasného důchodu, který mu však krátil výši řádného starobního „státního“ důchodu. Z tohoto důvodu došlo k zavedení tohoto institutu, tzv. předdůchodu.

„Pro účely výpočtu starobního důchodu je doba pobírání předdůchodu dobou vyloučenou, což znamená, že nebude mít negativní dopad na výši osobního vyměřovacího základu, ze kterého se důchod počítá. Pobírání předdůchodu není ale dobou pojištění ani náhradní dobou pojištění. Doba jeho pobírání tedy nebude započítána do celkové doby pojištění pro stanovení procentní výměry starobního důchodu.“⁷⁰

V předdůchodu člověk dostává od penzijní společnosti penzi z vlastních naspořených peněz v doplňkovém penzijním spoření. Možnost předdůchodu může využít pouze ten občan, který splnil zákonem stanovené podmínky čerpání předdůchodu:

- o předdůchod lze zažádat nejdříve 5 let před dosažením věku, který zákon stanoví jako potřebný k pobírání starobního důchodu
- účastník musí spořit minimálně 60 měsíců do doplňkového penzijního spoření, pokud měl dřívější produkt penzijního připojištění, počítá se do této doby také
- předdůchod musí poté účastník čerpat minimálně 2 roky
- člověk musí mít na každý měsíc této doby (minimálně 2 roky) naspořeno minimálně 30 % průměrné hrubé měsíční mzdy

Tyto podmínky upravuje zákon o doplňkovém penzijním spoření (blíže pak ustanovení § 20 a následující).

Pokud by tedy účastník chtěl odejít do předdůchodu o 5 let dříve, je potřeba aby měl naspořeno v rámci třetího důchodového pilíře alespoň 30 % průměrné hrubé měsíční mzdy na každý měsíc, který bude v předdůchodu.

⁷⁰ Sagit. Vliv čerpání předdůchodu na výši starobního důchodu. [online]. [cit. 29.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.sagit.cz/info/vliv-cerpani-predduchodu-na-vysi-starobniho-duchodu>

V našem případě je tedy 30 % průměrné mzdy (39 306 Kč)⁷¹ rovno částce 11 792 Kč. Na 5 let předdůchodu musí mít tedy účastník naspořeno minimálně 707 520 Kč. Částka, která je vyplácena penzijní společnosti je pevně stanovena a není zde možnost přerušeni či pozastavení této výplaty předdůchodu.

Co se týká zdravotního pojištění, občan se v předdůchodu stává státním pojištěncem a nemusí tak platit zdravotní pojištění, to za něj platí stát. Nevýhodou, s tímto spojenou, je skutečnost, že se doba předdůchodu nezapočítává do doby pojištěných let, které ovlivňují výši pozdějšího starobního důchodu, který občan bude dostávat od státu. Pro přehled rozdílů mezi předdůchodem a předčasným důchodem jsem vložila tabulku č. 3 (příloha), která je součástí práce.

Závěrem lze říci, že tento institut řeší nezaměstnanost občanů, kteří ještě nedosáhli důchodového věku. Na jednu stranu tito občané nemusí jít do předčasného důchodu a mohou využít institut předdůchodu, který jim nekrátí výši budoucího řádného „státního“ starobního důchodu (pokud již mají splněnou potřebnou dobu pojištění). Na druhou stranu si potřebné finance, které naspořili na „lepší“ důchod, ať už zcela nebo z části vyčerpají. I to způsobí pokles příjmu v důchodu po dosažení důchodového věku.

6.4 Reforma

V celé této práci stále kladu důraz na důležitost tématu starobního důchodu. Mezi hlavní důvody, které nás nutí zamýšlet se nad udržitelností celého důchodového systému, patří:

- neustále klesající porodnost
- velký počet důchodců v důchodovém věku, kteří se dožívají čím dál vyššího věku

Tyto faktory jsou neúprosné a začínají vyvíjet velký tlak na stabilitu současně nastaveného důchodového systému a bez propracované reformy nejsme

⁷¹ Sdělení MPSV č. 426/2022 Sb. – 39.306 Kč – průměrná mzda za 1. až 3. čtvrtletí 2022 (pro předdůchod v roce 2023) dostupné online z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgizf6nbsgywta>

do budoucna schopni udržet stávající důchodový systém, ve kterém budou mít občané penzi, která jim zajistí důstojné stáří.

V současné době o změnách ve formě důchodové reformy jedná ministerstvo práce a sociálních věcí, přičemž některé změny by měly platit již počátkem roku 2023. Poradní tým pro důchodovou reformu stanovil základní cíle celého programu:

- garantovaná výše důchodu
- zjednodušení systému
- motivační složka⁷²

6.4.1 Garantovaná výše důchodu

Garantovaná výše důchodu má být zajištěna tzv. „nultým pilířem“. Tento pilíř má vzniknout rozdělením dnešního prvního pilíře. Rozdělen má být na 2 části:

- „nultý pilíř“ - garantovaná, pevná část, hrazená z daní,
- „zásluhový 1. pilíř“ – zásluhová část, hrazená z pojištění.

Nultý pilíř má představovat jakousi jistotu a v rámci solidarity se bude jednat o částku pro všechny důchodce stejnou. V návrzích se prozatím počítá s částkou kolem 10 000 Kč. Tato částka by měla být placena z daní stejně tak, jako se vyplácí starobní důchody dnes.

Zásluhový první pilíř má tento nultý pilíř doplňovat. Měl by záviset na tom, jak člověk během života do systému přispíval (odvody do pojistného systému) a také na tom, kolik dětí vychoval (počet vychovaných dětí).

Od počtu vychovaných dětí se bude odvíjet tzv. výchovné. „Cílem výchovného je ocenit zásluhy pečujících osob, jejich úsilí o přínos a výchovu nového přispěvatele do důchodového systému a zároveň paušálně kompenzovat snížení důchodu, které nastalo v důsledku kariérních výkyvů souvisejících s výchovou. Docílí se též snížení statistického rozdílu mezi průměrným starobním důchodem žen a mužů.“⁷³ Ženy měly a mají v současnosti nižší důchodu, právě

⁷² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Důchodová reforma. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/duchodova-reforma>

⁷³ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Zvýšení starobního důchodu za výchovu dítěte/děti v otázkách a odpovědích. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z:

z výše zmíněného důvodu. Několik let nemohly být ekonomicky aktivní v zaměstnání, a to z důvodu mateřské nebo zajištění výchovy dětí obecně.

Výchovné je od 1. ledna 2023 stanoveno na 500 Kč za každé vychované dítě. Každému důchodci, který převážně pečoval o dítě, se zvýší starobní důchod. Tato změna je upravena v novele zákona č. 323/2021 Sb., který novelizoval zákon o důchodovém pojištění.⁷⁴

V souvislosti s výchovou dětí a následných zásluh, které za tuto výchovu připadají se pozastavím u teorie, se kterou přišel Rusnok spolu s Hyzlem, Kulhavým a Řezníčkem. Tito odborníci se pozastavují u příčiny nerovnosti v důchodovém systému a přičítají to tomu, že politikové napříč všech stran nerozlišují mezi různými skupinami osob (potenciálními důchodci). Dle jejich názoru je důležité odlišovat tyto skupiny, protože každá skupina se rozhodne pro jiný druh života, a to poté způsobuje vůči některým „nespravedlnost“. Teorie zmiňuje dvě varianty:

- první možnost – člověk má děti, vychovává je
- druhá možnost – člověk nemá děti, celý život žije sám pro sebe

Pokud člověk zvolí první možnost, tedy rozhodne se mít děti, pak do systému „přispěl“ právě dětmi, tedy budoucí generací, která na něj „bude pracovat“.

V druhé variantě, nemít děti, pak teorie ukládá takovému jedinci povinnost, zabezpečit se na stáří vlastní cestou, protože do systému „nepřispěl“, tudíž nemůže očekávat, že mu bude stát nebo někdo cizí zajišťovat důchod.

„Průběžný systém vyplácení důchodů (PAYG) není pojišťovací systém, prostřednictvím kterého si kupujeme důchod nebo jinak řečeno šetříme na stáří. PAYG je clearingové centrum, kam pracující (vnoučata a děti dnešních důchodců) platí na důchody svých rodičů a prarodičů. Příspěvkem do PAYG nejsou peníze, nýbrž řádně vychované děti. Takže řešením pro PAYG je neplatit dávky těm, kteří do systému nepřispěli.“⁷⁵

⁷⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Zvýšení starobního důchodu za výchovu dítěte/děti v otázkách a odpovědích. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zvyseni-starobniho-duchodu-za-vychovu-ditete/deti-v-otazkach-a-odpovedich>

⁷⁵ HYZL, James, Martin KULHAVÝ, Jiří RUSNOK a Martin Řezníček. Penzijní reforma pro Českou republiku (Inovativní přístup), 2004. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z: <https://adoc.pub/penzijni-reforma-pro-eskou-republiku-inovativni-pistup.html>

Jak jsem již zmínila výše, jedinci, kteří do systému nepřispějí právě dětmi, se budou muset na stáří zajistit samostatně. Teorie proto navrhuje zavedení povinného spoření ve formě II. pilíře pro jedince bez dětí, aby mohli jednak živit své rodiče + aby i oni ve stáří byli zabezpečeni. „Je proto nutné vedle korigovaného PAYG pilíře vybudovat i II. povinný spořicí pilíř založený na principu individuálních finančních úspor. Jednotlivci, kteří neinvestují do PAYG prostřednictvím svých dětí, se musejí povinně zúčastnit spoření na stáří prostřednictvím II. pilíře. Jestliže chci mít důchod, pak musím nejprve v době své ekonomické aktivity investovat. Tato investice může mít podobu buď peněz nebo řádně vychovaných dětí (v penzijním systému mají obě formy stejnou hodnotu), nebo může jít o kombinaci obou forem.“⁷⁶ Dle mého názoru je jádro této myšlenky velmi zajímavé, protože by se tím částečně řešila „neférovost“ mezi jednotlivými skupinami. S čím zde ovšem není počítáno jsou různé sociální události, které se dějí nezávisle na vůli člověka, a které nemůžeme ovlivnit. Domnívám se, že i tyto nahodilé události by poté do určité míry zaváděly opět nějakou formu zmíněné neférovosti. Jedná se například o situaci, kdy by člověk nemohl mít ze zdravotních důvodů děti. V tomto případě by byl v nevýhodném postavení, přestože děti chtěl mít a nemohl. Jako další příklad mě napadá situace, kdy by si dítě (o které by člověk řádně pečoval) nemohlo nikdy najít zaměstnání (z důvodu vážné nemoci či určitého handicapu). Rodič by splnil řádnou péči o dítě, ale i přesto, by nastala situace (nezávisle na jeho vůli), kdy by dítě nemohlo „vydělat na svého rodiče“ a zajistit mu tak výsluhu do penze. Jsem toho názoru, že i na tyto situace je nutné pamatovat a mít k nim připravené řešení.

V tabulce č. 4 (příloha) je pro podrobnější přehled znázorněno celé schéma navrhovaného důchodového systému.

6.4.2 Zjednodušení systému

⁷⁶ HYZL, James, Martin KULHAVÝ, Jiří RUSNOK a Martin Řezníček. Penzijní reforma pro Českou republiku (Inovativní přístup), 2004. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z: <https://adoc.pub/penzijni-reforma-pro-eskou-republiku-inovativni-pistup.html>

Spousta občanů současnému důchodovému systému nerozumí a nedovedou si tak spočítat přibližnou výši svého starobního důchodu. Dalším cílem je proto zjednodušení a větší srozumitelnost pro občany.

6.4.3 Motivační složka

Vláda se nepřiklání k dalšímu navyšování věku odchodu do důchodu. Chce naopak umožňovat postupný odchod do důchodu v rámci částečných úvazků a také možnost dobrovolného výdělků i v penzi.

Dle mého názoru by měla forma určité “motivační složky“ směřovat také vůči mladé generaci (ve smyslu: motivujme mladé, aby se na důchod začali připravovat dobrovolně co nejdříve). Je sice hezké, že budeme motivovat důchodce, aby nepřestávaly v důchodu pracovat, ale domnívám se, že pokud nezačneme podporovat motivaci (k finanční přípravě na důchod) u mladé generace, k vyřešení krize důchodového systému stejně nedojde.

Je potřeba, aby se mísky vah vyvážily a došlo tak k podpoře a motivaci na obou frontách. Podpořme na jedné straně motivaci důchodců tím, že jim zavedeme příspěvek k důchodu, pokud zůstanou nadále výdělečně činní. Na straně druhé však nezapomeňme na důležitou roli mladé generace v důchodovém systému a podpořme/vzbuďme u nich motivaci k dobrovolné finanční přípravě, která bude sloužit k zajištění jejich penze. Myslím si, že se tímto značně uleví současnému prvnímu pilíři, na kterém stojí celý důchodový systém.

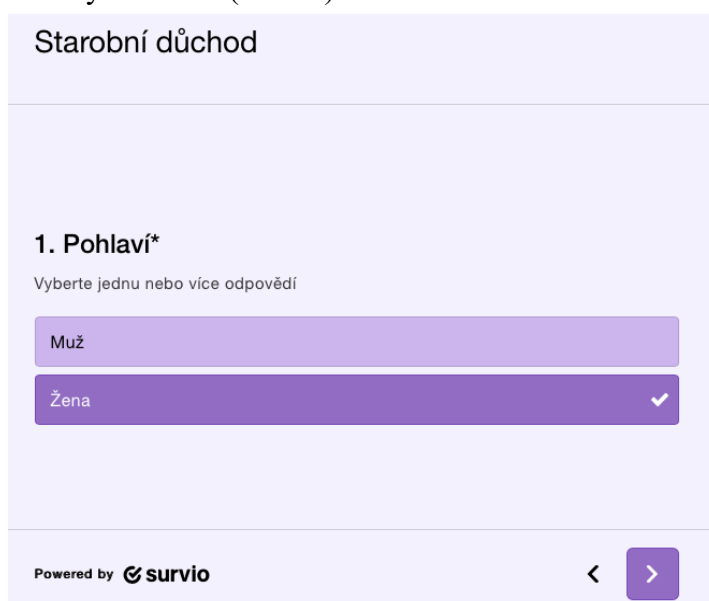
7. KAPITOLA - Analýza vnímání důchodového systému společností a návrh možného řešení

Tuto kapitolu jsem se rozhodla pojmout prakticky a ukázat tak čtenářům aktuální pohledy a názory dnešní společnosti na důchodový systém, to je ostatně i cíl této analýzy.

7.1 Forma analýzy

K průzkumu jsem si vytvořila dotazník skrze platformu Survio (viz níže obrázek č. 7). Dotazník jsem v elektronické formě rozeslala přes sociální sítě rodině, přátelům, známým, a také do různých skupin. Odkaz dotazníku jsem také sdílela veřejně přes sociální síť, tudíž mohl odpovídat opravdu kdokoliv. Žádná omezení věku či pohlaví dotazník neobsahoval. Omezení věku dotazník neobsahoval z důvodu, že má za cíl ukázat pohled společnosti – tedy všech - na důchodový systém. Odpovídali tedy muži i ženy, a to všech věkových kategorií. Dotazník obsahoval šestnáct otázek. Otázky byly zaměřeny převážně na důchodový systém a starobní důchod. Dotazník byl k dispozici pro vyplnění tři dny, během kterých dotazník vyplnilo celkem 31 lidí.

Obr. č. 7: Vytvořený dotazník (Survio)

Starobní důchod

1. Pohlaví*

Vyberte jednu nebo více odpovědí

Muž

Žena ✓

Powered by **survio**

< >

Zdroj: Survio

7.2 Vyhodnocení dotazníkového průzkumu

Otázka č. 1: Pohlaví

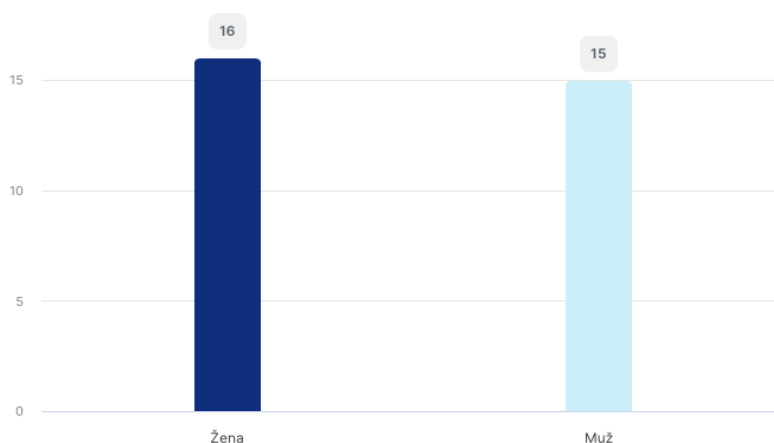
Otázku pohlaví jsem do dotazníku zvolila, abych zjistila, kolik na dotazník odpovědělo mužů vs. žen. Pak také, zda na dané otázky odpovídal muž či žena.

Dále také abych vyzpozovala, jestli a zda vůbec, se jedno z pohlaví orientuje v problematice důchodů více či méně.

Z grafu vidíme, že poměr respondentů a respondentek dotazníku je téměř vyrovnaný. Dle odpovědí na otázky mohu zobecnit a konstatovat, že muži i ženy se v problematice důchodů orientují převážně stejně. Není zde tedy situace, že by se například ženy orientovaly v tomto odvětví více než muži a naopak. Dle mého názoru je starobní důchod téma, o kterém by měli mít povědomí všichni občané, ať už jsou to muži či ženy.

Obr. č. 8: Graf, pohlaví

1. Pohlaví

Zdroj: Survio

Otázka č. 2: Kolik Vám je let?

Věk respondentů byl pro vyhodnocení dotazníku podstatný zejména proto, abych zjistila, zda se v problematice důchodu orientují více mladší oproti starší generaci. Dále také proto, abych čtenářům podkryla jak nad důchodem a otázkami spojenými s důchodem smýšlí občané různých věkových kategorií.

Na dotazník odpovědělo 17 respondentů ve věku 22-30 let, dále 14 respondentů ve věku 31-60 let. Přesné počty věkové struktury respondentů viz níže obr. č. 9.

Domnívala jsem se, že se většina respondentů druhé skupiny, tedy ve věku 31-60 let, (kteří mají přeci jenom už blíže k důchodovému věku, oproti respondentům v první skupině) bude v problematice důchodu orientovat podrobněji. Z odpovědí na otázky však vyplývá, že moje domněnka byla mylná. (například viz otázka č. 4 nebo č. 6)

Obr. č. 9: Grafy, Kolik Vám je let?

2. Kolik Vám je let?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
24	4	12.9%
25	4	12.9%
49	2	6.5%
26	2	6.5%
27	2	6.5%
23	2	6.5%
Čtyřicetdevět	1	3.2%
44	1	3.2%
41	1	3.2%

2. Kolik Vám je let?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
32	1	3.2%
Čtyřicet dva	1	3.2%
26	1	3.2%
Padesat	1	3.2%
Čtyřicet devět	1	3.2%
padesatosm	1	3.2%
23 let	1	3.2%
Šedesát	1	3.2%
22	1	3.2%

2. Kolik Vám je let?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
35	1	3.2%
34	1	3.2%
33	1	3.2%
32	1	3.2%
Čtyřicet dva	1	3.2%
26	1	3.2%
Padesat	1	3.2%
Čtyřicet devět	1	3.2%
padesatosm	1	3.2%

Zdroj: Survio

Otázka č. 3: Aktuálně jste na „hlavní činnost:

Cílem této otázky bylo zjistit, zda jsou odpovídající respondenti zaměstnanci, studenti nebo osoby samostatně výdělečně činné.

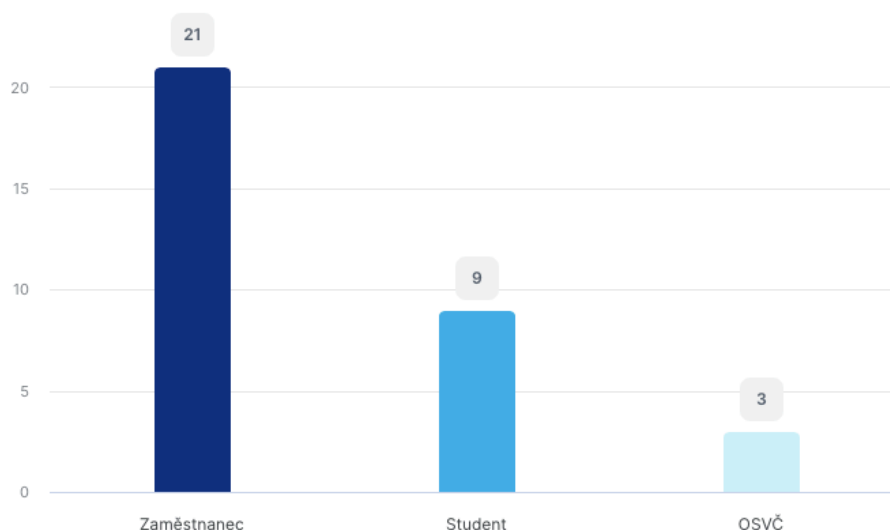
Obecně otázky č. 1, 2 a 3 mají sloužit k tomu, aby si čtenář utvořil představu, jaký respondent na otázky v dotazníku odpovídal.

Na základě grafu můžeme vidět, že respondentů, kteří byli zaměstnanci odpovědělo 21, studentů 9 a OSVČ 3.

(Pro vysvětlení: v grafu nesedí počet odpovídajících respondentů, a to z důvodu, že jeden z respondentů odpověděl, že je zaměstnanec, současně student a současně i osoba samostatně výdělečně činná)

Obr. č. 10: Grafy, Aktuálně jste na „hlavní činnost“:

3. Aktuálně jste na „hlavní činnost“:

Zdroj: Survio

Otázka č. 4: Kdy si myslíte, že by se měl člověk začít finančně připravovat na penzi?

Tato otázka slouží ke zjištění toho, kdy si respondenti myslí, že by se člověk měl začít finančně připravovat na penzi. Na výběr byly tyto varianty: 30 let před důchodem, 10 let před důchodem, čím dříve, tím lépe, až v důchodu.

Níže na obrázku č. 11 vidíme vždy počet a procento u dané odpovědi. Průzkum ukázal, že 74,2 % respondentů si myslí, že by se člověk měl začít finančně připravovat na penzi co možná nejdříve. Dalších 22,6 % respondentů odpovědělo, že by se měl člověk připravovat 30 let před důchodem. Dle mého názoru je i v takovém horizontu možné naspořit dostatečnou částku na důchod. V tomto případě by měl člověk však zhodnotit, že většinou 30 let před důchodem, kdy je v produktivním věku cca 35 let, může mít také další vyšší finanční závazky jako je například hypotéka, finance spojené s rodinou a dětmi atp. Tímto chci říci, že první varianta: čím dříve, tím lépe, je poněkud vhodnější a šetrnější i na výši částky, se kterou se člověk začne na penzi připravovat.

Ukažme si to na příkladu:

Pokud by člověk začal spořit na důchod v 19 letech, kdy nemá ještě rodinu, děti ani třeba žádnou hypotéku, může si tak s větší pravděpodobností spořit na penzi (i vyšší částku) oproti době, kdy mu bude kolem 35 let (bude mít sice 30 let před důchodem – měl by si tedy spořit), ale spolu s věkem bude mít třeba také další finanční výdaje jako je hypotéka nebo výdaje spojené s péčí a výchovou dětí.

Jednodušeji se nám šetří nějaký finanční kapitál, když nemáme tolik finančních závazků, oproti situacím, kdy je rozpočet domácnosti (cashflow) napnutý a moc úspor nezbyvá.

Obr. č.: 11, Graf, Kdy si myslíte, že by se měl člověk začít finančně připravovat na penzi?

4. Kdy si myslíte, že by se měl člověk začít finančně připravovat na penzi?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
čím dříve, tím lépe	23	74.2%
30 let před důchodem	7	22.6%
až v důchodu	1	3.2%
10 let před důchodem	0	0%

Zdroj: Survio

Otázka č. 5: Zkuste vlastními slovy popsat: jaký je rozdíl mezi I. a III. důchodovým pilířem?

Tato otázka měla za cíl nastínit, jak se občané ve společnosti orientují v současném důchodovém systému. Také měla ukázat, zda-li občané základnímu důchodovému systému rozumí.

Dvacet respondentů odpovědělo, že neví, jaký je rozdíl mezi I. a III. důchodovým pilířem nebo že neznají odpověď na tuto otázku. Pouze 9

respondentů správně popsalo rozdíl mezi I. a III. důchodovým pilířem, a tedy, že I. pilíř je povinný a stojí na odvedech do státního rozpočtu a III. pilíř je založen na dobrovolnosti jednotlivých účastníků. Zbylí respondenti odpověděli, že rozdíl není žádný.

Tento výsledek dle mého názoru jen podtrhuje nepřehlednost a složitost současného důchodového systému, který si dala za cíl odstranit současná vláda skrze důchodovou reformu. (Blíže popisují v kapitole 6.4.2 zjednodušení důchodového systému)

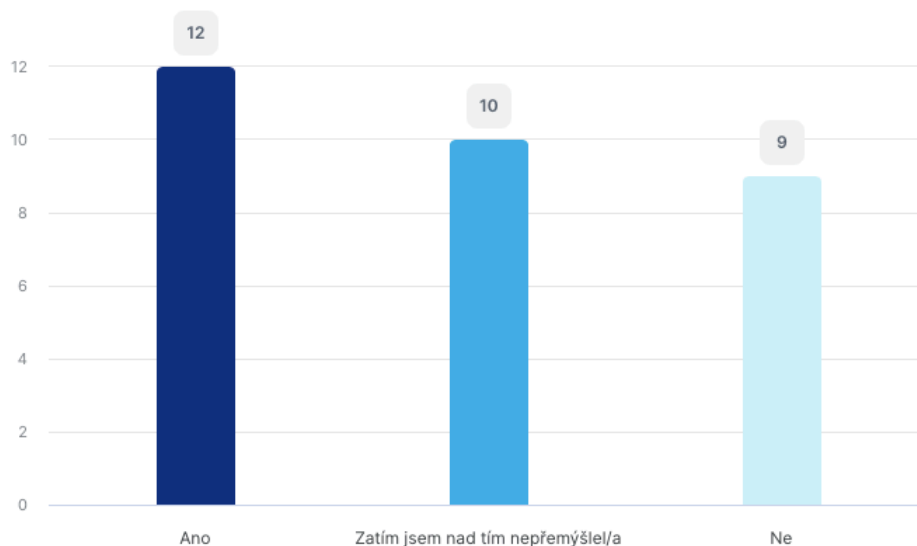
Otázka č. 6: Víte v kolika letech můžete / budete moci odejít do důchodu?

V této otázce měli respondenti na výběr z odpovědí ano, ne, zatím jsem nad tím nepřemýšlel/a.

Více než polovina respondentů neví nebo zatím ani nepřemýšlela nad tím, kdy budou moci odejít do důchodu.

Obr. č. 12: Graf, Víte v kolika letech můžete / budete moci odejít do důchodu?

6. Víte v kolika letech můžete / budete moci odejít do důchodu?

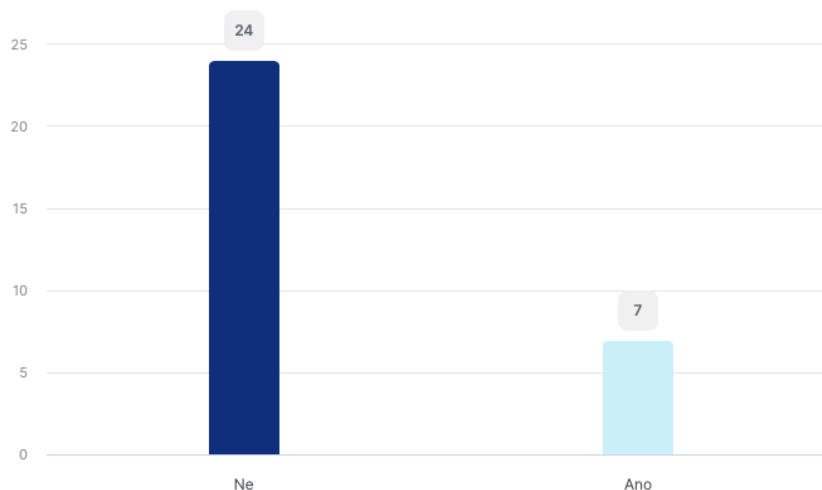
Zdroj: Survio

Otázka č. 7: Spoléháte se na to, že Vás v budoucnu zabezpečí stát a ze státního rozpočtu plynoucí důchodové dávky?

V této otázce respondenti odpovídali na otázku, zda si myslí, že je stát v budoucnu (důchodu) zabezpečí. Výsledkem je, že 77,4 % respondentů se na vlastní stát nespolehá. Zbývá menšina 22,6 % na státní formu zabezpečení v důchodu spoléhá.

Obr. č. 13: Graf, Spoléháte se na to, že Vás v budoucnu zabezpečí stát a ze státního rozpočtu plynoucí důchodové dávky?

7. Spoléháte se na to, že Vás v budoucnu zabezpečí stát a ze státního rozpočtu plynoucí důchodové dávky?

Zdroj: Survio

Otázka č. 8: Proč si dle předchozí odpovědi myslíte, že Vás stát buď zabezpečí nebo nezabezpečí?

Tato otázka navazuje na odpověď v předchozí otázce, přičemž cílem bylo zjistit, proč občané na stát spoléhají nebo nespolehají.

Respondenti, kteří v předešlé otázce odpověděli, že se na stát nespolehají uvedli jako hlavní důvody, proč si myslí, že je stát nezabezpečí: nedůvěru ve stát, nedostatek financí, které by měly sloužit k výplatě důchodů a neustále se zvyšující schodek.

Respondenti, kteří v předešlé otázce odpověděli, že na stát a státní dávky plynoucí ze státního rozpočtu spoléhají, uvedli hlavní důvody: že platí daně, proto by je měl stát zabezpečit, a že je to povinnost ze strany státu, která vyplývá i z LZPS.

Otázka č. 9: Myslíte si, že Vám v důchodu poklesne příjem?

Tato otázka měla zjistit, zda si jsou občané vůbec vědomi toho, že jim jejich příjem v důchodu klesne. Z grafu vyplývá, že 93,5 % respondentů jsou si poklesu příjmu v důchodu vědomi. Zbylé procento respondentů si toho vědomé není nebo to neví.

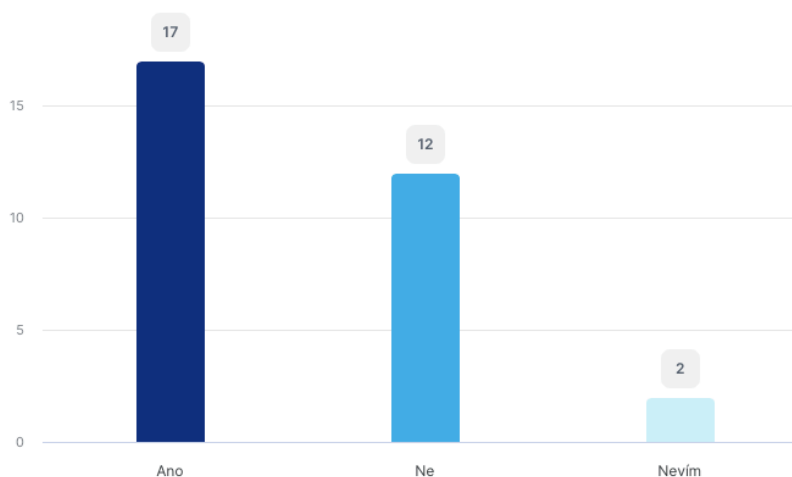
Otázka č. 10: Máte obavu z případného poklesu Vašeho příjmu v důchodovém věku?

Otázka z části navazuje na předešlou otázku týkající se poklesu příjmu v důchodu. Tato otázka je však ještě doplněna o případnou obavu z poklesu příjmu v důchodu. Cílem této otázky bylo přijít na to, zda se občané obávají poklesu příjmu a následně v další otázce zjistit, jestli tuto obavu nějakým způsobem řeší.

Sedmnáct respondentů uvedlo, že mají obavu z poklesu příjmu v důchodu. Zbylých čtrnáct respondentů odpovědělo, že obavu nemají nebo neví, jestli mají.

Obr. č. 14: Graf, Máte obavu z případného poklesu Vašeho příjmu v důchodovém věku?

10. Máte obavu z případného poklesu Vašeho příjmu v důchodovém věku?

Zdroj: Survio

Otázka č. 11: Připravujete se nějakou formou na Váš důchod? (spoření, investice atp.?)

Jak jsem již zmínila v předešlé otázce, tato otázka má spolu s otázkou obavy poklesu příjmu v důchodu, zjistit, zda respondenti řeší přípravu na penzi, aby alespoň z části předešli poklesu příjmu v důchodu a zmírnili tak i obavy s poklesem spojené.

Na důchod se připravuje 74,2 % respondentů. Zbýlých 25,8 % se na důchod nepřipravuje.

Otázka č. 12: Jakým způsobem se připravujete na Váš důchod, popřípadě jakým způsob byste v budoucnu rádi využili?

Tato otázka měla za cíl zjistit a ukázat čtenáři, jak se v současné době respondenti připravují na penzi, popřípadě pokud si nespoří, jakou variantu by rádi využili.

Na výběr měli respondenti několik variant viz níže obr. č. 15. Co je dle mého názoru k zamyšlení je fakt, že 22,6 % respondentů nemá aktuálně z čeho spořit.

Obr. č. 15: Graf, jakým způsobem se připravujete na Váš důchod, popřípadě jakým způsob byste v budoucnu rádi využili?

12. Jakým způsobem se připravujete na Váš důchod, popřípadě jaký způsob byste v budoucnu rádi využili?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Jiné (investice do nemovitostí, drahých kovů..)	16	51.6%
Penzijní spoření	10	32.3%
Nemám z čeho spořit	7	22.6%
Investování do fondů	7	22.6%
Stavební spoření	5	16.1%
Životní pojištění	3	9.7%

Zdroj: Survio

Otázka č. 13: Dle čeho se podle Vás počítá výše důchodu?

Spolu se zmíněnou nepřehledností důchodového systému souvisí dle mého názoru i nepřehlednost výpočtu výše samotného důchodu.

Otázka měla zjistit, zda-li respondenti ví, dle čeho se počítá výše důchodu. Dvanáct respondentů odpovědělo, že výše důchodu závisí na příjmu. Tři respondenti odpověděli, že z odvodů na sociální pojištění. Pět respondentů vůbec odpověď na otázku nevědělo. Dva respondenti odpověděly, že na základě odpracovaných let. Devět respondentů odpovědělo, že na základě výše příjmu + odpracované doby.

Zde bych se díky průzkumu zamyslela opět nad tím, jak je možné, že většina občanů nemá ucelený přehled o výpočtu výše důchodu. Pokud si uvědomíme, že máme v důchodu strávit přibližně čtvrtinu svého života, pak to, že ani neznáme výši našeho příjmu, na kterém budeme závislí po celou tu dlouhou dobu, by nás mělo přinutit ke zjišťování si informací a následné dobrovolné finanční přípravě na penzi.

Domnívám se, že by ze strany státu mělo dojít, v rámci zmíněné reformy, také k větší informovanosti široké veřejnosti o problematice důchodového systému a starobního důchodu.

Otázka č. 14: Jaké jsou Vaše obavy spojené s důchodem?

Cílem otázky bylo zjistit, jaké mají respondenti obavy ve spojitosti se starobním důchodem. Na výběr měly z variant uvedených níže v obr. č. 15.

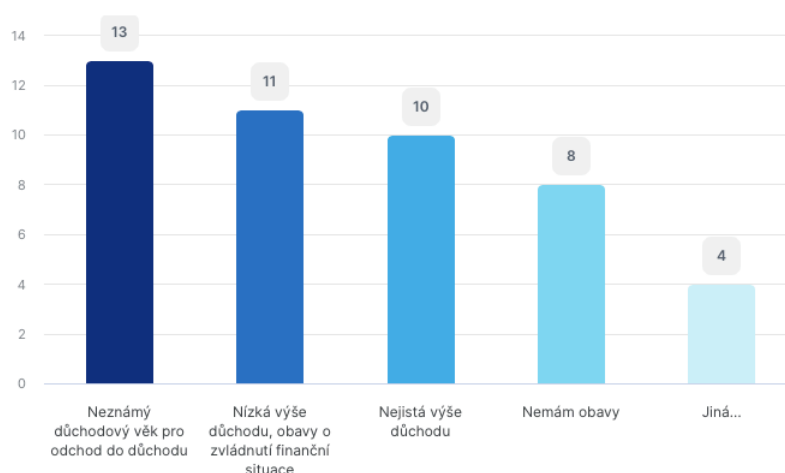
Třináct respondentů se obává neznámého důchodového věku, který bude potřebný pro odchod do důchodu. Jedenáct respondentů má obavy z toho, jak zvládnou finanční situaci vlivem nízké výše důchodu. Deset respondentů uvedlo, že se obávají nejisté výše důchodu. Osm respondentů nemá obavy a čtyři respondenti mají obavy spojené s důchodem v rámci zdraví a dožití se případného důchodu.

V rámci dotazníkového šetření mě překvapilo, že někteří občané, i přesto, že mají obavy z nízké výše důchodu nebo ze zvládnutí celé finanční situace v důchodovém věku, neřeší žádnou formu finanční přípravy na penzi.

Chtěla bych ještě doplnit, v návaznosti na obavu z neznámé výše důchodového věku pro odchod do důchodu, že mají občané možnost připravit se individuálně na svůj důchod i takovým způsobem, že budou moci do důchodu odejít dříve, a to nezávisle na určeném důchodovém věku. Jednoduše pokud si připravíme dostatečný kapitál z vlastních zdrojů, nemusíme se nikoho dotazovat, jestli mohu nebo nemohu zůstat v důchodu, zkrátka nebudu jen čerpat státního důchodu, dokud nedosáhnu potřebný důchodový věk. (Budu zabezpečen svými vlastními prostředky).

Obr. č. 15: Jaké jsou Vaše obavy spojené s důchodem?

14. Jaké jsou Vaše obavy spojené s důchodem?

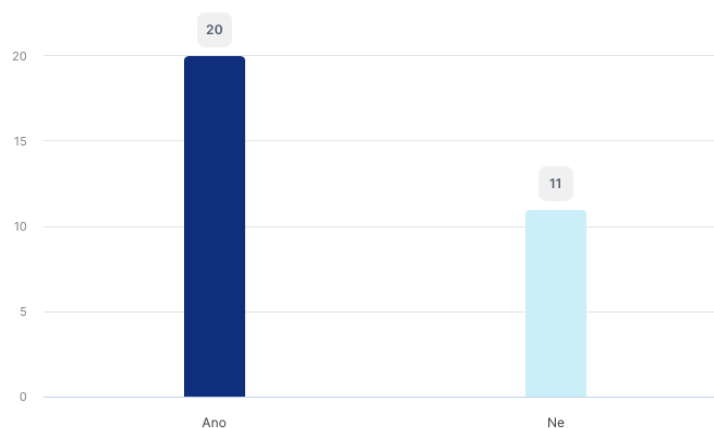
Zdroj: Survio

Otázka č. 15: Pokud by Vám bylo finančním poradcem doporučeno odkládat si 10 % ze svého příjmu na Váš budoucí důchod, byl/a byste ochoten/na tuto výši odkládat?

Otázka měla za cíl, zjistit, zda by respondenti dali na doporučení odborníka z oboru financí: odkládat si 10 % ze svého příjmu na svůj budoucí důchod. Dvacet respondentů by dalo na doporučení a nebyl by pro ně problém se 10 % ze svého příjmu začít připravovat na svou penzi. Zbýlých 11 respondentů by nebyli ochotni odkládat těchto doporučených 10 %.

Obr. č. 16: Graf, Pokud by Vám bylo finančním poradcem doporučeno odkládat si 10 % ze svého příjmu na Váš budoucí důchod, byl/a byste ochoten/na tuto výši odkládat?

15. Pokud by Vám bylo finančním poradcem doporučeno odkládat si 10 % ze svého příjmu na Váš budoucí důchod, byl/a byste ochoten/ochotna tuto výši odkládat?

Zdroj: Survio

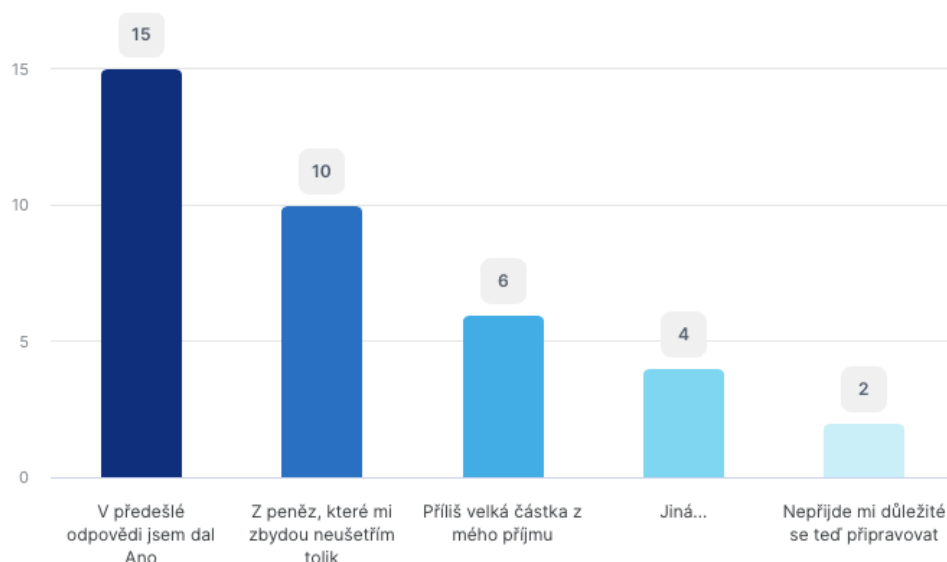
Otázka č. 16: Pokud byste 10 % ze svého příjmu odkládat nemohl/a, jaký je důvod?

Tato otázka úzce navazuje na předchozí otázku a byla určena těm, kteří v předešlé odpovědi odpověděli, že by nebyli ochotni částku 10 % z příjmu na svou penzi odkládat. Cílem otázky bylo zjistit důvody toho, proč by respondenti nemohli odkládat těchto 10 %. Na výběr měly několik variant viz obr. č. 17 níže.

Pro téměř polovinu respondentů je tato procentní část příliš vysoká, deset respondentů ani takovou částku nešetří. Finanční situace jim neumožňuje, aby si odkládali těchto doporučených 10 %. Pro dalších šest, kteří sice nějakou částku uspoří, je však tato částka také příliš vysoká v poměru k jejich příjmu a následných výdajů, které mají. Dvěma respondentům (ve věku 60 a 49 let) nepřijde důležité odkládat si na svůj důchod.

Obr. č. 17: Graf, Pokud byste 10 % ze svého příjmu odkládat nemohl/a, jaký je důvod?

16. Pokud byste 10 % ze svého příjmu na důchod odkládat nemohl/a, jaký je důvod?

Zdroj: Survio

7.3 Shrnutí analýzy

Cílem celé analýzy bylo zaznamenat a nastínit pohled současných občanů na starobní důchod a důchodový systém.

Z celkového počtu 31 respondentů téměř 71 % vůbec nevědělo jaký je rozdíl mezi I. a III. důchodovým pilířem. Dle mého názoru z toho vyplývá, že byť se lidé účastní jednotlivých pilířů, nemají i přesto povědomí o tom, že je mezi nimi nějaký rozdíl, popřípadě k čemu jaký pilíř slouží. Myslím si, že je to spojeno právě s již zmíněnou nepřehledností celého systému, a proto se v tom mnoho lidí neorientuje. Určitě se přikláním ke stanovenému cíli vlády – zjednodušit a zpřehlednit celý důchodový systém, aby byl pro občany srozumitelnější. Spolu s tímto souvisela i otázka, zda respondenti ví, v kolika letech budou moci odejít do důchodu. I v tomto případě 61 % respondentů buď nevěděla, kdy budou moci odejít do důchodu nebo o tom ani nepřemýšlela. Opět to podtrhuje nepřehlednost

a zmatečnost systému, jelikož občané neví, s čím mohou nebo nemohou počítat. (Objevoval se zde i argument, že se lidé obávají posunu důchodového věku, a proto si myslí, že se důchodu nedožijí.)

Dále bylo analýzou zjištěno, že z celkového počtu 31 respondentů si 23 myslí, že by finanční přípravu na důchod měli začít řešit co nejdříve (mladší generace do 30 let), dalších 7 si myslí, že se stačí začít připravovat 30 let před důchodem (takto odpovídali respondenti starší 30 let). Z tohoto dle mého názoru můžeme vyvodit, že si mladší generace do 30 let uvědomuje fakt, že bez jejich dostatečné finanční přípravy na penzi, nebudou mít v důchodu důstojné finanční prostředky na vyžití (proto je potřeba se začít připravovat co nejdříve). Důvodem, že si tento fakt uvědomují, je dle mého názoru i velká informativní masáž ze strany různých médií, která soustavně komentují situaci kolem důchodů, např.: „důchodce čeká pád do chudoby,“⁷⁷ „zestárnout v Česku, znamená třít bídu.“⁷⁸

Dalším zjištěním dotazníkového šetření je skutečnost, že 77 % respondentů se nespolehá na finanční důchodové zabezpečení ze strany vlastního státu. Z mnoha argumentů je vidět velká nedůvěra ve stát. Bohužel dnešní ekonomické a politické pozadí státu na důvěře nepřidávají a lidé se tak radši na stát spoléhat nechtějí. Domnívám se, že je to opět spojeno i s nepřehledností systému a potřebnou důchodovou reformou, jelikož lidé vlastně nerozumí tomu, proč by měli odvádět vysoké odvody do státního rozpočtu, když z nich v budoucnu nic mít nebudou. Pokud by však ze strany státu došlo k rozumné důchodové reformě, která by občanům byla vysvětlena a zajišťovala jim určitou jistotu budoucí výše důchodu, pak by tím stát mohl zpátky získat na důvěře. Dle mého názoru jsou lidé více otevřenější tomu, čemu rozumí.

V poslední řadě měla analýza ukázat, kolik procent respondentů se na důchod již připravuje a jakou formou. Ve výsledku se na důchod připravuje 74,2 % respondentů. Zbýlých 25,8 % se na důchod nepřipravuje. Nejčastěji respondenti ke spoření využívají nebo by chtěli v budoucnu využívat tyto produkty: investice do nemovitostí, drahých kovů (51,6 %), penzijní spoření (32,3 %), investování do

⁷⁷ SEZNAM ZPRÁVY. Důchodce čeká pád do chudoby. A s nimi i celé Česko, varuje ekonom. [online]. [cit. 31.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/duchodce-ceka-pad-do-chudoby-a-s-nimi-i-cele-cesko-varuje-ekonom-120389>

⁷⁸ iDNES ZPRAVODAJSTVÍ. Zestárnout v Česku často znamená třít bídu. Seniori ničí dluhy i podvýchá. [online]. [cit. 31.12.2022]. Dostupné online z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/chudoba-v-cesku-seniori.A161116_080510_domaci_mav

fondů (22,6 %), stavební spoření (16,1 %), životní pojištění (9,7 %). 22,6 % respondentů uvedlo, že nemá z čeho spořit, jelikož jim nezbydou téměř žádné úspory.

7.4 Návrh řešení

Jak jsem již uvedla v kapitole 6.4.3 (motivační složka – reforma), dle mého názoru by nejprve bylo vhodné zajistit zjednodušení a přehlednost důchodového systému. Po vytvoření přehledného systému, by mělo dojít ke vzdělání vlastních občanů, aby chápali, co vláda vytvořila, kam se tím snaží dojít, jaké výhody z toho budou pro občany plynout a co to má v konečném důsledku způsobit. Dle mého názoru lidé potřebují znát určitý cíl programu, který vytvořila vláda a skrze který mají občané uloženy povinnosti. Lidé se budou orientovat v systému a budou chápat, jak funguje a k čemu slouží.

Základem tak bude přehledný systém, kterému rozumí občané státu. Ten bude na jedné straně probouzet a podporovat motivaci mladé generace k finanční přípravě na penzi. Na straně druhé bude umožňovat důchodcům postupný odchod do důchodu (tak jako to navrhuje vláda v rámci reformy) a následně oceňovat ty, kteří setrvávají a budou stále ekonomicky aktivní. Tímto by mohlo dojít k větší rovnováze a menšímu náporu prvního pilíře. Díky mladé generaci a její finanční přípravě na penzi by došlo do budoucna k tomu, že by lidé měli na úsporách dostatek finančních zdrojů na důstojné stáří a nemusely by se tak z prvního pilíře vyplácet veškeré finance (tak jako dnes). Mohlo by například dojít k tomu, že by první pilíř zajišťoval jen nějaký finanční základ, který by každý občan měl doplněn o své úspory. V tomto případě by ale byla velká odpovědnost na každém občanovi, jelikož by se jednalo o princip určité zásluhovosti (ten, kdo uspořil bude mít logicky větší důchod než ten, který nespořil).

Závěr

V celé diplomové práci se věnuji tématu důchodového systému a starobního důchodu. Je to jedno z nejvíce řešených témat nejen na scéně politické, ale napříč celou společností. Není divu, že je důchod takto rozebíraným tématem, ostatně pokud si uvědomíme, že důchod pro člověka znamená přibližně čtvrtinu jeho života, pak je více než na místě, aby toto téma bylo hojně diskutováno a řešeno. Spolu s tím souvisí i fakt, že důchodové dávky jsou největším výdajem státního rozpočtu, a proto se důchod rozebírá snad v každém politickém programu jednotlivých stran a hnutí.

Aktuálně nastavený důchodový systém je dlouhodobě neudržitelný, jelikož se změnila demografická situace ve světě, a visí zde otázka nikoli jestli, ale kdy provést důchodovou reformu. Bez funkční důchodové reformy se důchodový systém zhroutí. Důsledkem toho bude, že stát nebude schopen zajistit občanům právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, tak, jako je to stanoveno v LZPS. Dojde tedy k porušení tohoto Listinou zaručeného práva a může tím pádem dojít k otřesu těchto ústavních hodnot.

Současný důchodový systém tvořený dvěma pilíři by měl být doplněn další alternativou ve formě fondového systému tak, aby odlehčil prvnímu – tolik zatěžovanému pilíři. Současný důchodový systém je založen na průběžném vyplácení důchodů (PAYGO), kdy dnešní ekonomicky aktivní občané vydělávají na důchod dnešním důchodcům. Tento systém byl vytvořen v době, kdy byla dostatečně vysoká porodnost, lidé se nedoživali tak vysokého věku a netrávili v důchodu přibližně čtvrtinu svého života, proto po celé roky fungoval, ale teď jsme v bodě, kdy se demografický vývoj extrémně změnil a tento průběžný systém na to není stavěný. Mělo by dojít k vytvoření a zavedení takové reformy, která aktuální důchodový systém jednak zjednoduší, obmění a “zaktualizuje“ s přihlédnutím k současným poměrům a potřebám.

V poslední kapitole a v ní uvedeném návrhu řešení jsem zmínila myšlenku, která se pozastavuje nad tím, abychom motivovali mladou generaci k dostatečné finanční přípravě na jejich vlastní důchody a probudili v nich tak i jakousi zdravou zodpovědnost za svůj vlastní důchod. Měli bychom tak jeden pilíř průběžný, ze kterého by se vyplácely dnešní důchodci, ale také pilíř fondový, kde by si občané kumulovali své finanční prostředky pro svou vlastní penzi. Ostatně

na podobné bázi smýšlí i současná vláda, která by chtěla rozdělit první pilíř na “nultý“ a “první“, přičemž nultý pilíř by sloužil jako jakýsi pevný základ, pro všechny důchodce stejný (solidarita), ale první pilíř by závisel na každém jedinci zvlášť (zásluhovost).

Na závěr bych chtěla dodat, že jsem velmi ráda, že jsem se díky psaní této diplomové práce mohla v problematice starobních důchodů podrobněji vzdělat. Psaní této práce mě obohatilo nejen o nové vědomosti, ale také o cenné názory a pohledy různých odborníků.

Seznam zkratek

EU – Evropská unie

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

DPS - Doplnkové penzijní spoření

LZPS – Listina základních práv a svobod

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSSZ – Okresní správa sociálního zabezpečení

PAYGO (PAYG) – pay-as-you-go – průběžně financovaný důchodový systém

SŘ – zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

ZDP – zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

ZOPSZ – zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

ZPP – zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

Seznam použité literatury a pramenů

Knižní publikace:

ČERNÁ, Jana. TRINNEROVÁ, Dagmar. VACÍK, Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

GALVAS, Milan. GREGOROVÁ, Zdeňka. Sociální zabezpečení. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Edice učebnic Právnické fakulty č. 243. ISBN 80-210-2292-2.

GREGOROVÁ, Zdeňka. GALVAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2005. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně svazek 358. ISBN 80-7239-176-3.

HYZL, James, Martin KULHAVÝ, Jiří RUSNOK a Martin Řezníček. Penzijní reforma pro Českou republiku (Inovativní přístup), 2004. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z: <https://adoc.pub/penzijni-reforma-pro-eskou-republiku-inovativni-pistup.html>

GREGOROVÁ, Zdeňka. Důchodové systémy. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. ISBN 80-210-2003-2

KOLDINSKÁ, Kristina. TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

MOTEJL, Otakar. Důchody. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. c2009. ISBN 978-80-254-4387-3.

TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 6.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-473-5.

Internetové stránky:

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. TZ MPSV: Požádat letos o předčasný důchod může být výhodnější, než čekat na příští rok. [online]. [cit. 8.11. 2022] Dostupné online z: <https://www.cssz.cz/-/tz-mpsv-pozadat-letos-o-predcasny-duchod-muze-byt-vyhodnejsi-nez-cekat-na-pristi-rok>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Tisková zpráva ze dne 18.10.2022 ČSSZ, [online]. [cit. 12.11. 2022]. Dostupné online z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1427511/TZ_MPSV_předčasné+_důchody_181022_final.pdf/6fd226e5-cf44-d562-3a95-a2f5d70b73c8

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Řízení a rozhodování. [online]. [cit. 11.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.cssz.cz/materska-rizeni-a-rozhodovani>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Povinnosti zaměstnavatelů při provádění důchodového pojištění. [online]. [cit. 10.12.2022]. dostupné online z: <https://www.cssz.cz/web/cz/povinnosti-zamestnavatele-pri-provadeni-duchodoveho-pojisteni>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Starobní důchod. [online]. [cit. 8.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.cssz.cz/starobni-duchod>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Informativní osobní list důchodového pojištění. [online]. [cit. 8.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.cssz.cz/informativni-osobni-list-duchodoveho-pojisteni>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. [online]. [cit. 9.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/obecna-informace-k-zakonu-o-duchodovem-pojisteni>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Příručka budoucího důchodce 2022. [online]. [cit. 10.12.2022]. dostupné online z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1045831/2022_Prirucka_budouciho_duchodce_2022.pdf/567e7563-8d83-39cd-0cef-776c4d06c642

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Příručka budoucího důchodce. [online]. [cit. 18.12.2022]. Dostupné online z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1045831/2022_Prirucka_budouciho_ducho_dce_2022.pdf/567e7563-8d83-39cd-0cef-776c4d06c642

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online]. [cit. 21.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2022>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online]. [cit. 10.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/pocet-zive-narozenyh-v-ceske-republice>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online]. [cit. 21.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. II. pilíř – Důchodové spoření (ukončení). [online]. [cit. 22.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/ii-pilir-duchodove-sporeni>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. [online]. [cit. 5.12. 2022]. Dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/obecna-informace-k-zakonu-o-duchodovem-pojisteni>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Starobní důchody. [online]. [cit. 10.11. 2022]. Dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/starobni-duchody>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Důchodová reforma. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/duchodova-reforma>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Zvýšení starobního důchodu za výchovu dítěte/děti v otázkách a odpovědích. [online]. [cit. 30.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zvyseni-starobniho-duchodu-za-vychovu-ditete/deti-v-otazkach-a-odpovedich>

SAGIT. Vliv čerpání předdůchodu na výši starobního důchodu. [online]. [cit. 29.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.sagit.cz/info/vliv-cerpani-predduchodu-na-vysi-starobniho-duchodu>

SEZNAM ZPRÁVY. Důchodce čeká pád do chudoby. A s nimi i celé Česko, varuje ekonom. [online]. [cit. 31.12.2022]. Dostupné online z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/duchodce-ceka-pad-do-chudoby-a-s-nimi-i-cele-cesko-varuje-ekonom-120389>

iDNES ZPRAVODAJSTVÍ. Zestárnout v Česku často znamená třít bídu. Seniory ničí dluhy i podvýživa. [online]. [cit. 31.12.2022]. Dostupné online z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/chudoba-v-cesku-seniori.A161116_080510_domaci_mav

Přehled valorizace důchodů v posledních letech. [online]. [cit. 22.12. 2022] Dostupné online z: <https://www.kurzy.cz/duchod/valorizace-duchodu/>

Rozdíl mezi předdůchodem a předčasným důchodem. [online]. [cit. 29.12. 2022] Dostupné online z: <https://www.kurzy.cz/duchod/predduchod/>

Soudní rozhodnutí:

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 8/2007 ze dne 23. března 2010, vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 135/2010 Sb. Dostupné online z: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 3.12. 2022]

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práva a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 582/1992 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, v platném znění

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, v platném znění

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

Nářízení vlády č. 136/2022 Sb., o třetím zvýšení důchodů v roce 2022. Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-136>

Sdělení MPSV č. 426/2022 Sb. Průměrná mzda. Dostupné online z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgizf6nbsgywta>

Nářízení Evropského parlamentu a Rady č. 883/2004. Dostupné online z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372805/883-2004_CS.pdf/6ec1f9d9-fedb-5feb-5baa-85fbdbcb26d3

Jiné (internetové) zdroje:

www.cssz.cz

www.mfcr.cz

www.mpsv.cz

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Důchodový věk – příloha ZDP

Tabulka č. 2 - Přehled valorizace důchodů v posledních letech

Tabulka č. 3 - Rozdíl mezi předdůchodem a předčasným důchodem

Tabulka č. 4 – Schéma navrhovaného důchodového systému

Tabulka č. 1 – Důchodový věk – příloha ZDP

Důchodový věk činí u						
Rok narození	žen s počtem vychovaných dětí					
	mužů	0	1	2	3a4	5a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r

1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m

1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+8m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r	65r	65r	65r	63r+8m	62r+2m
1967	65r	65r	65r	65r	64r+2m	62r+8m
1968	65r	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m
1969	65r	65r	65r	65r	65r	63r+8m
1970	65r	65r	65r	65r	65r	64r+2m

1971	65r	65r	65r	65r	65r	64r+8m
------	-----	-----	-----	-----	-----	--------

Vysvětlivky: „r“ znamená rok, „m“ znamená kalendářní měsíc

Tabulka č. 2: Přehled valorizace důchodů v posledních letech

Valorizace důchodů - přehled do 2022			
Rok valorizace	Růst základní výměry	Růst procentní výměry	Průměrný starobní důchod solo*
2011	2.230 Kč (+ 60 Kč)	+3,90 %	10.567 Kč
2012	2.270 Kč (+ 40 Kč)	+1,60 %	10.793 Kč
2013	2.330 Kč (+ 60 Kč)	+0,90 %	10.985 Kč
2014	2.340 Kč (+ 10 Kč)	+0,40 %	11.090Kč
2015	2.400 Kč (+ 60 Kč)	+1,60 %	11.363 Kč
2016	2.440 Kč (+ 40 Kč)	+0,00 %	11.475 Kč
2017	2.550 Kč (+ 110 Kč)	+2,20 %	11.866 Kč
2018	2.700 Kč (+ 150 Kč)	+3,50 %	12.435 Kč
2019	3.270 Kč (+ 570 Kč)	+3,40 %	13.487 Kč
2020	3.490 Kč (+ 220 Kč)	+5,20 % + 151 Kč	14.502 Kč
2021	3.550 Kč (+ 60 Kč)	+7,10 %	
2022	3.900 Kč (+ 350 Kč)	+1,30 % + 300 Kč	
6/2022	3.900 Kč	+8,20 %	
9/2022	3.900 Kč	+5,20 %	
1/2023	4.040 Kč	+5,10 % + výchovné	

79

⁷⁹ Přehled valorizace důchodů v posledních letech. Dostupné online z: <https://www.kurzy.cz/duchod/valorizace-duchodu/>

Tabulka č. 3: Rozdíl mezi předdůchodem a předčasným důchodem

	Předdůchod	Předčasný důchod
Z jakých zdrojů	z vlastních zdrojů z doplňkového penzijního spoření	státních
Kdy nejdřív možno začít využívat	min. 2 - max. 5 let před důchodovým věkem muže stejného roku narození	3-5 let před řádným důchodovým věkem, záleží na řádném důchodovém věku
Kolik je třeba mít našetřeno	min. 266.736 Kč na 2 roky čerpání* min. 666.840 Kč na 5 let čerpání*	nic
Možnost práce	neomezeně	omezeně
Platba zdravotního pojištění	ne	ne
Platba sociálního pojištění	ne, pokud nepracujete ano, pokud pracujete	ne
Vliv na výpočet starobního důchodu	ano, mírný	ano, zásadní
Možnost přerušeni/ukončení	ne	ano

* částky platné pro rok 2022

80

⁸⁰ Rozdíl mezi předdůchodem a předčasným důchodem. Dostupné online z: <https://www.kurzy.cz/duchod/predduchod/>

Tabulka č. 4: Schéma navrhovaného důchodového systému

I. Pilíř	II. Pilíř	III. Pilíř
PAYG (povinný)	FF /DC/ (povinný)	FF /DC i DB/ (dobrovolný)
<p>Příspěvky: platí všichni ekonomicky aktivní (je to platba na důchody našich rodičů)</p> <p>Dávky: pouze jedinci, kteří vychovali alespoň jedno dítě, maximální dávka (cca 50% průměrné mzdy) pro osoby se třemi a více dětmi.</p>	<p>Příspěvky : všichni bezdětní a osoby s již ekonomicky nezávislými dětmi platí plné pojistné; osoby s 1 nebo 2 závislými dětmi mají snížené pojistné; Lidé se třemi a více závislými dětmi mají pojistnou sazbu 0 % (nebo např. 3 %).</p> <p>Dávky: zcela podle naspořené částky DC.</p>	<p>Otevřená možnost pro všechny, kteří chtějí mít vyšší příjem ve staří než jim může zaručit I. a II. pilíř.</p>

81

⁸¹ HYZL, James, Martin KULHAVÝ, Jiří RUSNOK a Martin Řezníček. Penzijní reforma pro Českou republiku (Inovativní přístup), 2004. [online]. Dostupné online z: <https://adoc.pub/penzijni-reforma-pro-eskou-republiku-inovativni-pistup.html>

Resumé

Tato diplomová práce rozebírá podrobně problematiku důchodového systému a důchodového pojištění v České republice. Cílem této práce je seznámit čtenáře s aktuální situací kolem důchodového pojištění a co možná nejvíce mu vysvětlit a přiblížit důležitost tohoto tématu. Důležitost starobního důchodu pokládám za stěžejní zejména proto, že aktuální důchodový systém není nastaven a připraven na tak závratné změny v demografickém vývoji obyvatelstva (stále klesající porodnost, velký objem lidí v důchodu, kteří se dožívají vysokého důchodového věku), a proto je do budoucna neudržitelný.

Práce je členěna do sedmi kapitol. V první kapitole jsem definovala základní pojmy a vymezila teoretický základ pro celou oblast důchodového pojištění a starobního důchodu. Dále jsem se zaměřila na systém sociálního zabezpečení a konkrétně pak i na důchodový systém České republiky.

Jádrem celé diplomové práce je kapitola čtvrtá, ve které se zabývám právní úpravou důchodového systému a následně také jednotlivými podmínkami pro vznik nároku na starobní důchod (doba pojištění, důchodový věk), výší a podrobným výpočtem starobního důchodu. Na čtvrtou kapitolu navazuje kapitola pátá, ve které se věnuji samotnému řízení ve věcech důchodového pojištění, a to od samotného zahájení řízení, dokazování až po rozhodnutí a výplatu dávky starobního důchodu. V kapitole šesté se pozastavuji obecně u doplňkových důchodových systémů a jednotlivých pilířů důchodového pojištění. Poslední kapitola nastiňuje pohled občanů na důchodový systém a starobní důchod.

Resume

This diploma thesis analyzes in detail the issue of the pension system and pension insurance in Czech Republic. The aim of this work is to acquaint the reader with the current situation surrounding pension insurance and to explain him as much as possible the importance of this topic. I consider the importance of the old-age pension to be crucial, especially because the current pension system is not set up and prepared for such dizzying changes in the demographic development of the population (steadily decreasing birth rate, a large volume of retired people, living to a high retirement age), and therefore it is unsustainable in the future.

This work is divided into seven chapters. In the first chapter, I defined the basic concepts and defined the theoretical basis for the entire area of pension insurance and retirement pension. I also focused on the social security system and specifically on the pension system of the Czech Republic.

The core of the entire thesis is chapter four, in which I deal with the legal regulation of the pension system and subsequently also the individual conditions for the emergence of the right to a retirement pension (insured period, retirement age), amount and detailed calculation of the retirement pension. The fourth chapter is followed by the fifth chapter, in which I deal with the actual proceedings in matters of pension insurance, from the initiation of the proceedings, evidence to the decision and payment of the old-age pension benefit. In the sixth chapter, I focus in general on supplementary pension systems and individual pillars of pension insurance. The last chapter outlines the citizen's view of the pension system and old-age pension.

Název práce v anglickém jazyce – Old age pension

Klíčová slova

Starobní důchod, důchodové pojištění, důchodový systém

Key words

Old age pension, pension insurance, pension system